

Mellan politik och verksamhet

En intervjustudie av bibliotekscheferns upplevelse av
relationen till lokala politiker

Av: Nina Brisman & Karl Eklund

Handledare: Lars Gösta Seldén

Examinator: Jenny Gustafsson

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier

C-uppsats 15 hp

Biblioteks- och informationsvetenskap C | HT 2022

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Södertörns högskola
Alfred Nobels allé 7 Flemingsberg
141 89 Huddinge

Biblioteks- och informationsvetenskap
© Nina Brisman och Karl Eklund

Författare/Author

Nina Brisman och Karl Eklund

Svensk titel

Mellan politik och verksamhet - en intervjustudie av bibliotekscheferns upplevelse av relationen till lokala politiker

English Title

Between politics and management - an interview study of library managers' experience of the relationship to local politicians.

Handledare/Supervisor

Lars Gösta Seldén

Abstract

The purpose of this study is to examine Swedish public libraries' relation to local politics. By studying in detail four library managers, from as many municipalities, we can analyze how the managers experience the relation to local politics. Our empirical material has been analyzed using Margaret Archer's theory of the internal conversation and Petra Svensson's use of the concept situated agency. Our research questions are how the library managers experience the interference of politicians in the library's work and how it can be analyzed based on Margaret Archer's theory of the internal conversation and the theory of situated agency. Our analysis shows that the library managers reflect upon their assignment in order to deal with difficult matters and the relation to the local politicians. In addition it shows that most library managers consider themselves to have a good relationship with politicians but that it occurs that politicians want to interfere in a way that is considered as crossing the line regarding the principle of arm's length distance. The study shows a relationship that includes some tension and different views of library management, as well as differing values. The study also shows that library managers are concerned about increased support in favor of Sverigedemokraterna and their view of libraries.

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka svenska folkbiblioteks relation till lokalpolitiken. Genom att närstudera fyra bibliotekschefer från lika många kommuner så kan vi analysera hur cheferna upplever relationen till lokalpolitiken. Vårt empiriska material har analyserats med hjälp av Margaret Archers teori om den inre konversationen och Petra Svenssons användning av begreppet situerat agentskap. Våra forskningsfrågor är hur bibliotekscheferna upplever politikernas inblandning i bibliotekets arbete och hur detta kan analyseras utifrån Margaret Archers teori om den inre konversationen och teorin om det situerade agentskapet. I vår analys framkommer att bibliotekscheferna behöver reflektera över sitt uppdrag för att hantera svåra frågor och relationen till de lokala politikerna. Dessutom framkommer att de flesta bibliotekschefer anser sig ha en god relation till politikerna, men att det förekommer att politiker vill blanda sig i på ett sätt som upplevs som att gå över gränsen för armlängds avstånd. Studien visar på en relation som innefattar en del spänningar och där det ibland kan finnas olika syn på biblioteksverksamhet och olika värderingar. Studien visar också att bibliotekscheferna känner en oro inför Sverigedemokraternas framgångar och deras syn på bibliotek.

Ämnesord

folkbibliotek, bibliotekschefer, kommunpolitiker, politik

Key words

public libraries, library managers, local politicians, politics

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning	1
1. Introduktion	1
1.1 Bakgrund	2
1.2 Problemdiskussion	4
1.3 Syfte och frågeställningar	5
1.4 Avgränsningar, särskild hänsyn och etiska överväganden	5
1.5 Begreppsdefinitioner	6
1.6 Genomförande och disposition	6
2. Tidigare forskning	8
2.1 Bibliotek som demokratisk arena	8
2.2 Styrning av bibliotek	9
2.3 Offentliganställda	10
3. Teori	12
3.1 Archers inre konversation	13
3.2 De tre stegen	14
4. Metod	16
4.1 Insamlingsmetod	16
4.2 Presentation av data	17
4.3 Analysmetod	18
5. Resultat	20
5.1 Lagar, regler och policydokument	20
5.2 Kommunikation/relationer	21
5.3 Gränslandet mellan politik- och verksamhetsfrågor	23
5.4 Armlängds avstånd	23
5.5 Politiska partier	25
5.6 Sammanfattning av resultat	27
6. Analys	28
6.1 Reflektion	28
6.2 Struktur/agens	30
6.3 Sammanfattning av analys	31
7. Diskussion och slutsatser	33
7.1 Avslutande diskussion	33
7.2 Sammanfattande slutsatser	34
7.3 Metodkritik	35

7.4 Förslag på vidare forskning	35
Käll- och litteraturförteckning	37
Textmaterial	37
Lagar	40
Empiriskt material/ Insamlade data	40
Bilagor	41
Bilaga 1. Intervjuguide	41

1. Inledning

1. Introduktion

Den biträdande enhetschefen på biblioteket undrade vad vi skrev uppsats om: “Vi undersöker relationen mellan bibliotekschefer och kommunpolitiker”, svarade jag. Hen såg förvånad ut, nästan lite chockad: “Men de ska väl inte ha någon relation? Eller i alla fall med en ordentlig distans - armlängds avstånd!”. Det här är bara ett exempel på vilka tankar och känslor detta ämne väcker hos bibliotekarier. Det finns en spänning här, och den vill vi undersöka.

Biblioteken i Sverige ska vara för alla. Det stipuleras i bibliotekslagen. Där sägs också att biblioteken ska främja demokrati, läsning och bildning, samt att utbudet ska präglas av allsidighet och kvalitet. Det står också att det är kommunen som är huvudman för folkbibliotek (SFS 2013:80). Bibliotekslagen är dock en ramlag och dess skrivningar är relativt allmänna och öppna för tolkning. Och trots att det alltså finns ett visst mått av nationell styrning har kommunerna en relativt stor frihet att utforma sin biblioteksverksamhet. Politiker och bibliotekspersonal antar därför en biblioteksplan, där de redogör för folkbibliotekens arbete. Den kommunala självbestämmanderätten är stark i Sverige och varje kommun och ansvariga politiker är fria att utforma sina folkbibliotek¹.

Genom åren har olika debatter, både om specifika biblioteksfrågor, och om bibliotekens allmänna uppdrag, kommit och gått. Ska gamla böcker, som kan uppfattas innehålla rasism, plockas bort från hyllorna? Ska vem som helst bjudas in till debatter på biblioteken? Bör bibliotek köpa in böcker som anses vara kontroversiella? Frågorna är svåra och kräver ofta en diskussion om demokrati och värdegrund. Bibliotekslagens skrivningar, som alltså bland annat slår fast att biblioteken har ett demokratifrämjande uppdrag, är enligt oss normerande och vi menar också att den syn på liberal demokrati² som den uttrycker har varit relativt accepterad. Detta har dock utmanats, när framförallt högnationalistiska partier har rönt politiska framgångar. Ett exempel från senaste tiden är Drag Queen Story Hour, sagoföreläsningar där dragqueens läser normkreativa sagor för barn, som uppträder på bland annat bibliotek. Denna sagostund har, bland annat i Kalmar, kritiserats hårt av Sverigedemokraterna. I Olofström i Blekinge fick bibliotekschefen så pass mycket hot att de till slut valde att ställa in evenemanget (Kjellén 2022). Sölvesborg blev rikskänt när Sverigedemokraterna, som då styrde kommunen, lade sig i bibliotekets arbete (Lindkvist 2019). Åsikter om bibliotek har varit, och fortsätter vara, ett sätt att skapa debatt och driva ideologiska frågor.

Detta har lett till en viss oro bland bibliotekarier. *Biblioteksbladets* chefredaktör Thord Eriksson skrev dagen efter riksdagsvalet 2022 en kommentar om just detta. Han menar bland annat att vi kommer att se mer av ifrågasättande av biblioteksplaner och mindre av litteratur på

¹ Vi kommer i denna uppsats använda bibliotek och folkbibliotek synonymt.

² Med liberal demokrati menar vi ett folkstyre, där både individens fri- och rättigheter och majoritets vilja står i centrum, såväl som institutioner, lagstiftning, mm (Rivano Eckerdahl 2017)

andra språk än svenska (Eriksson 2022). I en enkät som *Biblioteksbladet* gjorde våren 2022 svarade 29 procent av tillfrågade bibliotekschefer att det finns en farhåga för ett förändrat politiskt styre och hur det i sin tur kan påverka bibliotekets arbete (Guwallius 2022). I en färsk rapport från fackföreningen DIK, som bygger på 3428 enkätsvar, framgår en oro kring hur stabil principen om armlängds avstånd egentligen är, 70 procent av de svarande anser att det allmänna förtroendet för öppenhet och demokrati minskar och dessutom uppger 200 personer att de vid sidan av ordinarie beslutsvägar har blivit uppvaktade med krav eller önskemål från politiker eller högre tjänstemän (DIK 2022).

Relationen mellan biblioteken och de kommunala politikerna är ett potentiellt spänningsfält, där nationell och lokal politik möts och framtiden för en av Sveriges absolut mest besökta kulturinstitutioner bestäms. Detta väcker många frågor hos oss, för många för att få plats i en kandidatuppsats. I denna studie har vi därför valt en aspekt, nämligen hur en av parterna, bibliotekschefer, upplever denna relation. Vi har intervjuat bibliotekschefer från flera olika kommuner i Sverige i syfte att belysa hur de ser på samarbetet med politiker, om det ibland skaver och hur det i så fall hanteras. Vi vill bidra till ökad kunskap om detta och anser att en intervjustudie kan sätta ljuset på eventuella svårigheter. Mot bakgrund av en diskussion kring en politisering av biblioteket och dess verksamhet, som syns både inom professionen och i media i allmänhet, menar vi att detta är ett ämne värt att undersöka.

1.1 Bakgrund

Här redogör vi för bakgrunden till de frågeställningar som kopplas till studien. Det handlar om folkbibliotekets framväxt, ramar för verksamheten och utmaningar i en svensk och till viss del internationell kontext.

Folkbibliotek i Sverige

Folkbiblioteken i Sverige växte fram under 1900-talet, via små sockenbibliotek, folkskolan, studiecirkel, nykterhets- och arbetarrörelsen och föreningsbibliotek. Det fanns också stöd från det offentliga, och biblioteksväsendet var i huvudsak en kommunal angelägenhet. Det har alltså alltid funnits, och finns fortfarande, en stark koppling mellan biblioteken och samhället de verkar i. Detta gäller framförallt folkbiblioteket, som ska finnas nära medborgarna. Biblioteken i Sverige regleras av bibliotekslagen, (SFS 2013:801), som kom till 1996. 2014 trädde den uppdaterade och nu gällande versionen i kraft. Där står det bland annat att varje kommun ska ha minst ett bibliotek och att biblioteken ska prioritera grupper med annat modersmål än svenska och personer med funktionsvariationer (SFS 2013:801 §4-5) Där står också att varje kommun måste ta fram en biblioteksplan, där verksamheten skrivs fram (SFS 2019:961 § 17).

Rikspolitiken påverkar alltså folkbiblioteken via lagstiftning och dessutom genom tillskott av ekonomiska medel, som oftast kommer via den statliga myndigheten Kulturrådet. Ett exempel är Bidrag för stärkta bibliotek, ett bidrag som fanns att söka från år 2018 och fortfarande pågår, det ska dock avvecklas under 2023.

I Sverige är det kommunala självstyret långtgående och starkt, och denna befogenhet läggs fast i kommunallagen. Varje kommun måste alltså, enligt bibliotekslagen, ha (minst ett) bibliotek och det är också kommunen som är huvudman för folkbiblioteket. Detta innebär att det trots en viss nationell styrning främst är den enskilda kommunen, med sin budget och sina styrdokument, som hanterar bibliotekets verksamhet. Vanligtvis hamnar biblioteket under kulturförvaltningen, där det utmärker sig genom att ha bibliotekslagen som grund. Annan verksamhet inom kommuners kulturförvaltningar som kulturhus, konsthallar och fritidsverksamhet utgår inte från en lagtext. Bibliotekschefer är vanligen underställda en chef som ansvarar för kulturförvaltningen (ibland är det en gemensam förvaltning som kallas kultur- och fritidsförvaltningen, ibland kultur-, demokrati- och fritidsförvaltningen). Den vanliga formen för samverkan mellan bibliotek och politik sker genom att bibliotekschefen (tjänsteperson) har kontakt med kulturnämnden (folkvalda lokalpolitiker). Det kan variera hur den kontakten ser ut och hur tät den är. Det är vanligt att bibliotekschefen deltar på kulturnämndens möten, som vanligtvis sker en gång i månaden. Det förekommer också att bibliotekschefer inte närvarar på nämndmöten, utan att det enbart är förvaltningschefen som medverkar där.

Nutida utmaningar

Vi har tidigare nämnt att folkbiblioteken enligt bibliotekslagen bland annat ska främja det demokratiska samhället och prioritera nationella minoriteter, personer med funktionsvariation och människor som har svenska som andraspråk. Frågan om huruvida dessa principer ska gälla har aktualiserats från många håll. Folkbibliotek har ibland varit en arena för politisk debatt, kring frågor som dess uppdrag, gallring av böcker och författarbesök. Frågeställningar om offentlig kontra privat kulturverksamhet samt frågor om vad som är kommuners kärnverksamhet kan också leda till kontrovers. Mandatperioden 2018-2022 föreslog Jonas Naddebo, centerpartistiskt kulturborgarråd i Stockholm, att öppna en diskussion om att driva Stockholms folkbibliotek på entreprenad (*Biblioteksbladet* 2018). I Nacka kommun drivs numera också biblioteken på entreprenad av Dieselbiblioteken och Forumbiblioteken, som vardera har tre bibliotek.

Trots detta har det dock funnits en relativt stor samsyn kring kulturpolitik och bibliotekens verksamhet, som exempelvis syns i bibliotekslagens skrivningar om demokrati, fri åsiktsbildning och att biblioteket ska vara tillgängligt för alla. Framgångarna för högernationalistiska partier, i flera länder, har ändrat detta och kulturen har blivit allt mer politiserad. Konsensustänkande bland de andra partierna är ett av skälen till detta (Lindsköld 2015).

Efter riksdagsvalet hösten 2022 bildade Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna regering, med stöd av Sverigedemokraterna. I överenskommelsen mellan partierna, kallad Tidöavtalet, nämns bibliotek en gång, då skolbibliotek omnämns som en del av en likvärdig skola (Tidöavtalet PDF-version 2022, s. 54). Biblioteksfrågor verkar således inte vara en prioriterad kulturfråga i denna politiska överenskommelse. Dock aktualiseras biblioteken, som en av många offentliga institutioner, i förslaget att offentligt anställda ska bli tvungna att informera Migrationsverket och Polisen om de upptäcker personer som vistas i Sverige utan tillstånd. Förslaget, som ska utredas innan det kan börja gälla, har mött mycket kritik, bland

annat från bibliotekarier som menar att det går emot bibliotekens grundfundament (Stigfur 2022). Med detta som fond blir vår undersökning aktuell och intressant.

1.2 Problemdiskussion

Folkbibliotekets uppdrag är brett i Sverige – det spänner från bildning och läsfrämjande till att främja det demokratiska samhället (SFS nr: 2013:801). Biblioteket är på många sätt en politiskt styrd verksamhet, där lagar, policys och biblioteksplaner samverkar. Politikerna ute i kommunerna har relativt stor inverkan på hur verksamheten ska bedrivas, de drar upp de stora linjerna och beslutar om budget. I en föränderlig värld finns det all anledning att undersöka detta närmare.

Under de senaste åren har vi sett en uppgång för fake news, kritik av demokratin och framgångar för auktoritära ledare och högernationalistiska partier. I detta ingår en politisering av biblioteket som institution (Lindsköld 2015). Inom exempelvis den amerikanska biblioteksvärlden är det vanligt med så kallade *“banned books”*, förbjudna böcker, framförallt på skolbibliotek. En färsk rapport från organisationen PEN America³, visar att böckerna som plockas bort gör det med hänvisning till kopplingar till HBTQ-frågor, sexuellt innehåll eller att huvudpersonen har en annan hudfärg än vit (PEN America 2022).

Även i en svensk kontext finns det politiska faktorer som i allt större utsträckning påverkar biblioteket. I Sverige har Sverigedemokraterna (SD) kraftigt ökat sitt väljarstöd de senaste 15 åren. Kultur och nation är nära sammankopplat för dem (Lindsköld 2015).

Framgångarna för Sverigedemokraterna (SD) påverkar både bibliotekets verksamhet och dess anställda. Detta har också behandlats i ett flertal medier, varav konflikten mellan SD och bibliotekschefen i Sölvesborg (Lindkvist 2019) är det mest uppmärksammade. DIK, fackförening för bland andra bibliotekarier, uppmärksammar ämnet kontinuerligt, bland annat i rapporten som vi nämnde i introduktionen. Det här är exempel på politisk påverkan, och även *Biblioteksbladet* har skrivit mycket om detta. Det verkar alltså vara ett ämne som är aktuellt för bibliotekarieprofessionen.

Ämnet har även uppmärksammats i en del forskning, mest aktuell är Hanna Carlssons, Fredrik Hanells & Joacim Hanssons studie av sydsvenska folkbibliotek. De menar att folkbiblioteken möter utmaningar från högerradikalt håll, vilket får konsekvenser för det arbete som folkbibliotekarier utför. En rörelse och en utveckling från agonism (kamp mellan legitima åsiktsmotståndare) till antagonism (kamp mellan fiender) kan skönjas när själva bibliotekslagen ifrågasätts och hot riktas mot ansvariga för biblioteks arbete med programverksamhet angående mångkultur (Carlsson, Hanell & Hansson 2022, s. 39-40). En annan aspekt handlar om att bibliotekarier är offentliganställda tjänstepersoner, vilket påverkar arbetet. Sara Brorström & Maria Norbäck har undersökt kommuners sätt att arbeta med samarbetsgrupper där politiker och tjänstepersoner ingår och där principen om armlängds avstånd är viktig att ha med sig för de sistnämnda (Brorström & Norbäck 2020). Mycket av forskningen om bibliotek och politik handlar också om bibliotekets demokratiska uppdrag, Leo Appleton & Hazel Hall (2022) har till exempel undersökt folkbiblioteket med fokus på bland annat gemenskapsbyggande och samhällsengagemang och politiskt deltagande. Kopplingen mellan bibliotek och demokrati har

³ Del av den internationella organisationen PEN, som arbetar för yttrandefrihet.

ansetts vara värdefull, men det märks också av vissa utmaningar i relationen mellan politik och bibliotek. Dessa utmaningar och spänningar är problem värda att utforska mer noggrant och vi anser att relationen mellan politiker och bibliotekschefer är intressant att undersöka. Vi menar att det är viktigt att förstå folkbiblioteks relation till kommunpolitiken, eftersom de är nära sammankopplade och relationen ständigt väcker frågan om armlängds avstånd. Det är av vikt både för Biblioteks- och Informationsvetenskap som disciplin, för stärkandet av en yrkesidentitet och profession för bibliotekarier samt för förståelsen av bibliotek som samhällsaktör, demokratisk aktör och kulturinstitution. Vår samtid behöver analyseras för att förstås, och vi vill bidra till den förståelsen. Folkbibliotek hamnar ofta i fokus och det som sker i en liten kommun kan komma upp i den breda politiska diskussionen över hela Sverige.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utforska relationen mellan bibliotekschefer och kommunpolitiker, med fokus på hur bibliotekschefer ser på politikernas inblandning i bibliotekets arbete och hur de hanterar denna relation.

Frågeställningar

- Hur beskriver/värderar bibliotekschefer relationen till huvudmän vad gäller samarbete/inblandning/påverkan på bibliotekets arbete?
- Hur kan bibliotekschefernas reflekterande och handlande förstås utifrån teorin om den inre konversationen och det situerade agentskapet?

1.4 Avgränsningar, särskild hänsyn och etiska överväganden

Denna studie undersöker hur bibliotekschefer beskriver och värderar relationen till huvudmännen vad gäller inblandning i bibliotekets verksamheter. Den undersöker dock inte hur politiker/huvudmän uppfattar saken. Det är alltså ingen heltäckande bild vi eftersträvar, utan ett utsnitt av verkligheten här och nu.

Etiska överväganden

Vi har eftersträvat anonymisering av våra informanter. Vi har försökt möta dem med respekt och lyhördhet, till exempel genom att skicka med ett uniformt följebrev i mejlinbjudan till intervju, där vi berättade om vår studie. Vi har också följt Södertörns högskolas riktlinjer vad gäller samtycke av sparandet av personuppgifter. Vi berättade också att de skulle anonymiseras i själva uppsatsen. Det har varit viktigt för oss att göra allt vi kan för att utomstående inte ska känna igen våra informanter. Vi har valt att inte presentera deras ålder eller kön då vi inte anser att det är nödvändigt för syftet med vår uppsats. Under själva intervjusituationerna har vi hållit god ton, varit uppmuntrande och låtit informanterna själva i viss utsträckning påverka samtals utformning.

I denna uppsats har vi utgått från Vetenskapsrådets rapport om god forskningssed (2017). För oss har det bland annat inneburit att vi har granskat och redovisat utgångspunkterna för vår forskning, vi har bara använt oss av våra egna forskningsresultat och försökt vara rättvisa i vår bedömning av andras forskning.

1.5 Begreppsdefinitioner

Här redogör vi för vår användning av viktiga begrepp i vår studie.

Armlängds avstånd

Principen om att politiker inte ska detaljstyra kulturella verksamheter. Den distinktion det verkar finnas en konsensus kring är att politiken ska ta ansvar för kulturens förutsättningar genom lagar, regler och budget, men inte lägga sig i själva innehållet. Det kan handla om vilka böcker som finns på biblioteket, vilken konst som ställs ut, vilka program museet har och så vidare. Innehållet ska vara fritt och oberoende i relation till politiken (DIK 2022).

Bibliotek

Bibliotek är en samling böcker eller andra dokument som förvaras i en lokal, som sköts av personal. Folkbibliotek är bibliotek som enligt bibliotekslagen ska finnas i varje svensk kommun, där lån ska vara avgiftsfria och läsning och bildning uppmuntras (Nationalencyklopedin). Det finns flera sorters bibliotek, i denna studie intresserar vi oss uteslutande för folkbibliotek. Bibliotek och folkbibliotek används synonymt av oss i vår undersökning.

Huvudman

Inom förvaltningsrätten är detta termen för den som bär huvudansvaret för en verksamhet eller institution (Nationalencyklopedin). I vår studie är det folkbibliotekens huvudmän, kommunerna, som intresserar oss. Detta regleras i bibliotekslagen § 3.

Högernationalistiska partier

Partier som ser immigration som det största politiska problemet och som arbetar för ett etniskt homogent samhälle. De är ofta populistiska, i det att de är emot etablissemangen och eliten, och säger sig föra ordet för 'folket' (Rydgren & Meiden 2019). Vi placerar Sverigedemokraterna i denna grupp.

1.6 Genomförande och disposition

I föreliggande studie har vi undersökt bibliotekscheferns uppfattning om relationen till kommunpolitiker. Vi har intervjuat sju chefer och byggt våra resultat- och analyskapitel på fyra av dessa intervjuer. Vi återkommer mer till detta i vårt kapitel om metod. Vi menar att detta är en lämplig metod för att få en djupare inblick i våra informanternas tankar. En begränsning med

vårt val av metod är bristen på generaliserbarhet, men vi anser trots detta att den är väl anpassad till vårt syfte och kan hjälpa oss att svara på vår frågeställning.

Uppsatsen har utformats på följande vis. Kapitel ett bestod av inledning, bakgrund, problemdiskussion, syfte och frågeställning, studiens avgränsningar samt begreppsdefinitioner. Kapitel två har redogjort för tidigare forskning som berör denna studie. Sedan har uppsatsens teori och metod presenteras. Slutligen har resultat, analys och diskussion avhandlats.

2. Tidigare forskning

Nedan följer en genomgång av tidigare forskning som gjorts inom några områden som på olika sätt berör vår studie, vars syfte är att undersöka relationen mellan bibliotekschefer och kommunpolitiker. Allmänt kan sägas att folkbibliotek är ett välbeforskat ämne, såväl i Norden, resten av Europa, som i USA och resten av världen. Det finns en stor mängd vetenskapliga artiklar som berör *public libraries*, det engelska uttrycket för folkbibliotek. För att hitta relevant forskning har vi sökt efter artiklar i discoveryverktyget SöderScholar och i vetenskapliga databaser såsom Web of Science, Scopus och LISA. Sökord har varit *public library, democracy, politics, ideology, public management, library management, public administration* och *political*. Kopplingen folkbibliotek och demokrati är som sagt ett stort område inom Biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning. En hel del forskning går ut på att jämföra mellan olika länder, och mycket samarbete sker mellan de nordiska länderna, då våra bibliotek och resten av samhället är uppbyggt på liknande sätt.

Våra identifierade forskningsområden är följande:

Bibliotek som demokratisk arena, Styrning av bibliotek samt Offentliganställda.

2.1 Bibliotek som demokratisk arena

Att folkbibliotek och demokrati hänger ihop kan man bland annat se i bibliotekslagen, § 2, och mycket forskning har gjorts om olika perspektiv av detta. Några exempel är Ola Pilerots & Jenny Lindbergs (2018) rapport om hur nyanlända använder sig av biblioteket för att komma in i det svenska samhället. Här knyts alltså folkbibliotek till integration och delaktighet i samhället. Leo Appleton & Hazel Hall (2022) har undersökt folkbibliotek i England och Skottland, med fokus på bland annat gemenskapsbyggande och samhällsengagemang och politiskt deltagande. De menar att gemenskap, demokrati och kunskap hänger ihop och att detta visar på värdet av folkbibliotek. Aktiviteter som sker på bibliotek kan också kopplas till tankar om demokrati, menar Masanori Koizumi och Håkon Larsen (2022), exempelvis bokcirklar, debatter och utställningar. De menar också att de nordiska ländernas bibliotekslagar förstärker sambandet mellan bibliotek och demokratiska värderingar.

Att bibliotek fungerar som en offentlig sfär, med avstamp i Jürgen Habermas tankar om hur samtal och kommunikation hänger ihop med demokrati, är också ett stort forskningsfält inom Biblioteks- och informationsvetenskap. Att bibliotek och demokrati skulle ha en direkt koppling, ja närmast en symbiotisk relation, ses av många som en universell sanning. Genom att jämföra demokratiindexet från EIU (Economist Intelligence Unit) med IFLAs (The International Federation of Library Associations and Institutions) biblioteksstatistik kan Alex Byrne (2018) slå fast att det faktiskt också finns ett sådant samband.

Som vi nämnde i vår inledning, så har det funnits en relativt stor konsensus kring bibliotek och dess verksamhet, något som dock håller på att ändras i och med framgångar för högernationalistiska partier såsom Sverigedemokraterna. Detta diskuteras i en färsk artikel, där Carlsson, Hanell och Hansson presenterar de första resultaten från ett större forskningsprojekt. De undersöker hur bibliotekschefer i sex sydsvenska regioner upplever politisk påverkan på den kommunala biblioteksverksamheten (Carlsson, H, Hanell, F, & Hansson, J 2022). Slutsatserna är att de flesta bibliotekschefer upplever att samarbetet med politiker/huvudmän fungerar bra, men att det finns vissa spänningar och att dessa ökar. Denna studie knyter an till vår uppsats. Dock kan det faktum att de undersöker just sydsverige, där SD har varit speciellt framgångsrika, påverka studiens resultat. Ett annat exempel på högernationalistiska partier och bibliotek kommer från Frankrike. Jo Kibbee har undersökt hur det högernationalistiska partiet Front National (sedan 2018 Rassemblement national) ville påverka biblioteken i mitten av 1990-talet. Detta skedde bland annat genom att plocka bort böcker, med hänvisning till att de visade på bristande moral, var multikulturella eller var skrivna av författare som var kritiska till Front national. Media, bibliotekarier och allmänhet reagerade kraftigt och Kibbee menar att detta blev en väckarklocka för bibliotekarieprofessionen i Frankrike. Händelserna initierade en diskussion om bibliotekens uppdrag och värdegrund, demokrati och yttrandefrihet (Kibbee 2003).

Vi kan alltså se att bibliotek och demokrati har ett starkt samband, både i offentlig diskurs och i vald forskning. Framväxten av högernationalistiska partier utmanar såväl bibliotekets demokratiska arbete som autonomi.

2.2 Styrning av bibliotek

Katarina Michnik (2015) har studerat hur svenska bibliotekschefer uppfattar kommunpolitikernas intresse/värdering av biblioteksverksamhet. Studien tar också upp vad som påverkar politikernas intresse. Det visade sig att bibliotekscheferna som svarade på studiens enkät uppfattade politikernas biblioteks-intresse på väldigt många olika sätt, allt från att bibliotek ses som ett svart hål där pengar försvinner, till att bibliotekets verksamhet är mycket uppskattad (Michnik 2015, s. 678-679). Michnik visar också på vilka faktorer som spelar roll för politikernas uppfattning; såsom kommunens organisering, ekonomi och vilket eller vilka partier som styr. En annan faktor är kommunens storlek, där en större kommun är mer trolig att visa större intresse. Det slås också fast att bibliotekets verksamhet gynnas av det finns en renodlad kulturnämnd, jämfört med exempelvis en kultur- och fritidsnämnd. Dessutom hänger mycket på hur intresserade de enskilda politikerna är (Michnik 2015, s. 680-681).

En rapport från Svensk Biblioteksförning motsäger till viss del Michniks studie. Där är det visserligen kommunala beslutsfattare som undersöks, men här framgår det att det finns ett starkt konsensus om bibliotekens höga värde, det är till och med högre än allmänhetens stöd, vilket kan förklaras av beslutsfattarnas närhet till biblioteksverksamheterna (Kåring Wagman 2008, s. 13-14). Det framkommer också att beslutsfattarnas syn på bibliotek kan delas upp i två huvudinriktningar: traditionalism, som kan yttra sig i att vilja bevara biblioteken som tysta lugna utrymmen, och modernism, som kan vara att se bibliotekens potential att utvecklas till

upplevelsecentra och mötesplatser. Det framgår också att det hos kommunalråd finns en viss skepsis mot nationell bibliotekspolitik, som kan bero på att det kommunpolitiska manöverutrymmet begränsas. Politikerns uppfattning om bibliotek har också undersökts i våra grannländer, vars historia och politiska tradition liknar Sveriges. I en norsk studie slås det exempelvis fast att norska parlamentsledamöter inte ifrågasätter gratis bokutlåning och att de ser bibliotekens värde för allmänheten. Däremot ses biblioteken inte huvudsakligen som stöttepelare vad gäller demokrati och jämlikhet, utan ses snarare som förmedlare av en litterär och kulturell kanon (Audunson 2005, s. 181).

Styrdokument är en annan aspekt av hur bibliotekens verksamhet regleras. Enligt Johanna Rivano Eckerdal & Hanna Carlsson påverkar politiken folkbiblioteken genom den nationella bibliotekslagen, den regionala kulturplanen och den kommunala biblioteksplanen. Forskarna drar en slutsats som förvånade dem, nämligen att olika nivåer av styrdokument skapar en dynamik som inte behöver vara en nackdel. Detta är tvärt emot den förutfattade meningen forskarna hade om att flera nivåer av styrdokument skulle vara besvärande för bibliotekspersonalen. Folkbibliotekarierna bär med sig styrdokumentet i sin yrkesutövning och i försöken att omsätta dem i praktiken sker också erfarenheter som kan vara med och påverka framtida styrdokument (Rivano Eckerdal & Carlsson 2018, s. 5-6).

Att bibliotek är en politiskt styrd verksamhet genomsyrar mycket av forskningen som tas upp i detta kapitel. En infallsvinkel på det är hur bibliotekarier, som tjänstepersoner, ska förhålla sig ett politiskt landskap. Marie Feuk undersöker detta i sin kandidatuppsats, med Sverigedemokraternas framgångar och deras vilja att förändra bibliotekens arbete, som fond. Hon slår fast att det finns spänningar mellan biblioteken, och den autonomi de eftersträvar, och de kommunala politiker som ska vara med och besluta om bibliotekens verksamhet. Idealet för bibliotekarier tycks vara neutralitet och professionellt kunnande. Det gäller att hitta ett förhållningssätt till det politiska landskap som man verkar i och kunna argumentera för sin roll och expertis (Feuk 2021, s. 29).

2.3 Offentliganställda

Petra Svensson har i sin doktorsavhandling undersökt hur tvärsektoriella strategier arbetar inom kommuner för att driva på i frågor som sträcker sig över olika politikområden. Det kan t.ex vara att man vill driva frågan om hållbarhet över ett flertal politiska områden. Svensson har visat på hur dessa strategier balanserar mellan olika kommunala aktörers förväntningar (Svensson 2018). Mark Bevir & R.A.W Rhodes (2006) har forskat på olika typer av uttolkande perspektiv inom statsvetenskap och offentlig förvaltning där de bl.a använder begreppet situerat agentskap för att undersöka hur aktörer inom offentlig förvaltning uppfattar sitt arbete. En aspekt som de har studerat är hur *New Public Management* (NPM) har förändrat hur offentlig förvaltning styrs, vilket i sin tur påverkar de anställda. Nya dilemman och konflikter uppstår och då måste också nya lösningar hittas (Bever, Rhodes, & Weller 2003). En annan aspekt av relationen mellan tjänsteperson och politiker är de samarbetsgrupper som ofta skapas i kommuner när olika visioner eller strategier ska implementeras. Sara Brorström och Maria Norbäck har undersökt detta. Deras undersökning visar att tjänstepersonerna, som är chefer inom den kommunala

förvaltningen, hela tiden behöver arbeta för att hålla politikerna på armlängds avstånd till verksamheten. Det kräver bland annat politisk lyhördhet och tajming, delvis på grund av att dessa samarbetsgrupper skapas för att lösa de allra svåraste problemen inom den offentliga förvaltningen (Brorström & Norbäck 2020).

Dessa studier visar att det traditionellt har funnits, och fortfarande finns, en starkt positivt laddad koppling mellan folkbibliotek och demokrati. Vi kan också se att det samtidigt existerar spänningar och svårigheter i hur bibliotek ska styras, både vad gäller styrdokument och kommunikationen med politiker och andra beslutsfattare. Vi drar slutsatsen att folkbibliotek och dess verksamhet fortsatt är ett ämne värt att undersöka och vi vill bidra med ny kunskap inom detta område. Mot bakgrunden av ett politiskt landskap som förändras, menar vi att det är intressant att studera hur biblioteken och dess uppdrag påverkas.

3. Teori

Vår valda teori utgår från begrepp från det vetenskapliga perspektivet kritisk realism. Margaret Archers teori om den inre konversationen är den teoretiska grunden för denna studie. Vi har dessutom utgått från Petra Svensson (2018) som har använt begrepp från Archer, bland annat situerat agentskap, för att utforma en modell för den inre konversationen bland offentliganställda. Vi utgår också till viss del från denna modell och Svenssons användning av teorin.

Grunden för denna studie är hur bibliotekschefer beskriver, värderar och hanterar relationen till sina huvudmän, kommunpolitikerna. I denna studie intresserar vi oss för bibliotekscheferna som aktörer⁴ i ett specifikt sammanhang, alltså i relationen till kommunpolitikerna. Vår valda teoretiska utgångspunkt har som fokus hur personer agerar i en viss situation eller system. Denna teori har bland annat använts för att lägga ett analytiskt perspektiv på offentlig förvaltning, varav bibliotek ju är en del. Vi berörde detta i vår litteraturgenomgång i kapitel två.

Där nämnde vi också Petra Svensson, som använde sig av Archers teori om den inre konversationen för sin avhandling, där hon undersökte tvärsektoriella strategier. Dessa, menar hon, befinner sig i en speciell position. Deras arbete kan ses som politiskt, men de är anställda som opolitiska tjänstepersoner (Svensson 2018, 2022). Vi menar att det finns likheter med bibliotekschefer. Även de är opolitiska tjänstepersoner, men behöver samtidigt rätta sig efter och verkställa just politiska beslut. Dessutom kan bibliotekschefers åsikter angående styrning och inriktning av verksamheten stå i kontrast till ansvariga politikers agenda. Vi har haft användning av Archers teori som analysverktyg eftersom vi menar att den kan tillämpas på bibliotekschefens position. Vi återkommer till detta i vårt avsnitt om analysmetod, i metodkapitlet.

Att det är kommunerna som har ansvar för folkbiblioteken stipuleras i bibliotekslagen, därav följer att relationen mellan bibliotekschef och politiker inte kan väljas bort. På något sätt måste man kommunicera med varandra, bestämma verksamhetens inriktning och ta beslut kring biblioteksplaner och annat. Oavsett hur utmanande relationen än är så måste den alltså hanteras. Det som undersöks i vår uppsats är själva relationen mellan bibliotekschef och politiker och hur den upplevs av den förstnämnda. Vi menar att denna nödvändiga relation innebär potentiella problem, till exempel när bibliotekslagens skrivningar om demokratifrämjande möter de mer eller mindre begränsade kommunbudgetarna.

Denna studie utgår från kritisk realism, situerat agentskap och den inre konversationen. Kritisk realism är "ett perspektiv som möjliggör att återerövra verkligheten i sin egen rätt" (Bhaskar 2011, s. xv). Detta perspektiv menar att det verkligen finns en verklighet där ute, men också att våra möjligheter att uppfatta och förstå den påverkar denna verklighet. Vidare kan vi aldrig förstå verkligheten som sådan, utan att samtidigt förstå de strukturer som påverkar den (Bhaskar 2011, s.2). Förhållandet mellan sociala strukturer och mänskligt agerande är ett av den

⁴ Vi översätter Archers begrepp 'agent' till aktör. I vår analys använder vi oss också av begreppen aktörsskap och agens på ett synonymt sätt.

kritiska realismens största fokusområden (Bhaskar 2011, s. 3). Situerat agentskap, som ingår i det tolkande paradigmet (*interpretative turn*), definieras som att en aktör både påverkar sin omkringliggande struktur och påverkas av den. Individens handlingar förstås på ett dubbelt sätt, som både varande individens egna och som påverkade av yttre förutsättningar (Svensson 2022, s. 127-129). Det intressanta här är vilka övertygelser eller motiv som finns för aktören. Det finns också en ansats att försöka förklara handlandet, och fokus ligger på att försöka förstå varför en individ agerar som den gör (Hay 2011).

3.1 Archers inre konversation

Margaret Archer, engelsk sociolog som verkar inom kritisk realism, fokuserar mycket av sina tankar kring struktur och agens. Både strukturer och aktörer har sina inneboende befogenheter och förmågor. En av de viktigaste förmågorna som aktörer har är reflektionsförmågan och Archers mål är att återupprätta vikten av denna (Archer 2003, s. 9). Hon menar för det första att varje individs subjektiva, inre tankar har en rätt i sig själv, det är en personlig inre egenskap som kan påverka både individen själv och samhället runt omkring. För det andra menar hon att samhället har egna befogenheter, som i sin tur både möjliggör och begränsar en persons handlande. Dessa kommer före individens beslut gällande handlande, men de påverkar dem i olika stor grad. Slutligen menar Archer att genom reflektionsförmågan kan varje individ inta en hållning till omkringliggande omständigheter, medan dessa inte kan göra detsamma gentemot individen (2003, s. 14). Archer menar att människans reflektionsförmåga, med andra ord den inre konversationen, (*the internal conversation*) är den saknade länken mellan samhället och individen, det vill säga, mellan struktur och agens (2003, första sidan, opaginerad).

Archer resonerar kring denna inre konversation, och en inneboende motsättning som kan uppstå i teorin. Nämligen att i den inre konversationen förekommer jaget både som subjekt och objekt. Vi växlar mellan dessa två roller, men det finns också tillfällen då de samexisterar. Individen både undersöker och blir undersökt (2003, s. 95-98). Archer tillbakavisar liknelser såsom att vi både ses och blir sedda, eller att vi både pratar (i vårt inre) och lyssnar till de orden. Istället, menar Archer, handlar det om att vi ställer frågor till oss själva. Detta inbegriper förvisso till viss del andra sätt att se på den inre konversationen, men det beskriver agerandet på ett mer rättvisande sätt (s. 97). Archer exemplifierar med frågan "Vad ska jag äta till middag idag?", en fråga som kan väcka tankar kring hälsa, djurrätt, ekonomi, var och när man brukar handla med mera. Detta är en konversation som faktiskt kan pågå hur länge som helst, och pausas, för att sedan tas upp igen (2003, s. 97).

Enligt Archer utför subjektet en process i två steg: först får man en dunkel föreställning av sin uppfattning, och sedan väljs rätt ord för att beskriva denna uppfattning. Subjektet konfronteras med objektet när tankarna formas som ord, och dessa två saker stämmer inte alltid överens enligt Archer – orden matchar inte tankarna. Det låter hårdare än vad vi tänkt, eller helt enkelt bara fel. Här skapas objektet, och sökandet efter ord som på ett rättvisande sätt beskriver tanken fortsätter. Eller så säger man till sig själv "det går inte att förklara med ord" (2003, s. 98-99). Archer menar att den inre konversationen hänger samman med den reflekterande överläggningen (*reflexive deliberation*) som får varje människa att urskilja angelägenheter och prioritera. Detta är identitetsskapande, men handlar också om att granska våra omkringliggande

objektiva förutsättningar. Archer menar vidare att beslut och icke-beslut som individen fattar är djupt sammanflätade med en inre överläggning (2003, s. 142-143).

Archer poängterar att den inre konversationen inte ska ses som en enbart intellektuell företeelse. Den hjälper oss inte bara att bestämma vad som är värt vårt engagemang, utan handlar lika mycket om att hitta de projekt som är attraktiva nog för oss att fokusera på, och därmed prioritera andra saker lägre (2003, s. 102).

3.2 De tre stegen

De tre stegen i den inre konversationen är Urskiljning, Övervägande och Hängivelse, utformade av Margaret Archer i ett flertal böcker. Dessa tre steg representerar olika faser av ‘förberedande tänkande’ (*preparatory meditation*), där subjekt och objekt alternerar i processen där vi hittar våra grundläggande angelägenheter (*ultimate concerns*). Genom att identifiera dessa kan vi också skapa ett sätt att leva som är i samklang med dessa angelägenheter, ett modus vivendi (2003, s. 102)⁵.

Urskiljning (*discernment*)

Det första steget handlar om att sälla och om att få överblick. Archer menar att urskiljningsstadiet innebär att subjekt (det hon kallar jaget) och objekt (det hon kallar duet) arbetar tillsammans med att identifiera vad vi ska rikta vår uppmärksamhet mot. Detta sker i nära samarbete med våra känslor, med vilka vi skapar intressen och syften vilket i sin tur återverkar på hur vi ser på oss själva (2000, s. 232-233). Vi måste här ta ställning till vilka projekt eller scenarier, av alla möjliga som kan dyka upp, som vi ska fokusera på. Subjektet granskar dessa möjligheter, som i detta stadium fortfarande är ganska oklara – de är mer av tankeexperiment än tydliga projekt. Sedan väljs några av dessa ut, och subjektet har genomfört sin sällning (Archer 2003, s. 102).

Övervägande (*deliberation*)

Vi har översatt Archers begrepp *deliberation* med övervägande eftersom vi tycker det är ett lämpligt begrepp. En annan möjlig översättning av ordet skulle kunna vara överläggande, Svensson använde just det, men vi tycker att det har en lite annan innebörd än den vi söker. Under övervägande-fasen återkommer de utvalda projekten eller scenarierna med mer detaljer för att subjektet ska kunna identifiera positiva och negativa konsekvenser som just detta projekt kan ha på subjektets andra angelägenheter. Här ställs många frågor; Hur viktigt är detta för mig? Hur långt är jag villig att gå för att det ska hända? Kan jag klara mig utan detta? Kan jag göra det igen? Angelägenheterna omprövas och omprioriteras, allt för att komma fram till en lösning (Archer 2003, s. 102-103).

Hängivelse (*dedication*):

I detta sista steg finner subjektet en position att inta, och söker legitimitet för denna position.

⁵ I likhet med Svensson (2018) kommer vi inte uppehålla oss vid detta begrepp, då det handlar om livet i stort, och vår studie enbart handlar om yrkeslivet. Det är helt enkelt inte applicerbart här.

De två tidigare stegen införlivas i denna sista del, där prioriteringar görs. Vissa angelägenheter kommer högst upp på listan, medan andra förpassas till en mindre viktig del. Den inre konversationen tar slut här, och detta innebär att en kamp äger rum, menar Archer (2000, s. 238). Beslut måste helt enkelt tas här. Steget hängivelse innebär att prioriteringar blir tydliga i det att vissa väljs på bekostnad av andra. Den inre konversationen blir i detta steg att den personliga identiteten tar form eftersom vi både hittar fram till och försonas med vad vi prioriterar och det som angår oss. Archer menar att det som är våra angelägenheter har sitt ursprung utanför oss själva men att vi i steget hängivelse gör dem till våra egna (2000, s. 241).

4. Metod

I detta kapitel redogör vi för val av insamlingsmetod, presenterar vår data, analysmetod och slutligen de etiska överväganden som vi har gjort under studiens gång. Vi karakteriserar vår forskningsmetod och insamlingsmetod som kvalitativ, våra intervjuer är semistrukturerade i och med att de alla utgår från samma intervjuguide.

4.1 Insamlingsmetod

Vårt empiriska material har samlats in genom sju intervjuer med bibliotekschefer från sju kommuner med varierande storlek. En av intervjuerna genomfördes på informantens arbetsplats, det aktuella biblioteket, och de sex övriga intervjuerna skedde på distans, via Zoom eller Teams. Intervjuerna tog mellan 30 och 75 minuter att genomföra. De har spelats in och fyra av dem har transkriberats och sedan tematiserats. I transkriberingen av intervjuerna har vi återgivit ordagrant vad som sades, men i resultatkapitlet har vi tagit bort onödiga småord såsom "liksom" och utfyllnadsord som "öhh" i de direkta citaten. Detta för att öka läsbarheten. Sakinnehållet är dock detsamma. Vi har genomfört några intervjuer tillsammans, där en av oss har varit huvudansvarig för att ställa frågor, och den andre har varit ansvarig för att hitta följdfrågor eller lyssna efter vad som eventuellt sades mellan raderna. Efterhand har vi dock genomfört intervjuerna var för sig, då vi ansåg att det var mer tidseffektivt.

Som sagt så har vi genomfört sju intervjuer men bara transkriberat fyra av dem och vårt resultat- och analyskapitel bygger på dessa fyra intervjuer. Genom att genomföra vad som inom ramen för en kandidatuppsats kan ses som relativt många intervjuer menar vi att vi har uppnått en viss mättnad av materialet. Vi anser att dessa sju intervjuer räcker för att svara på våra forskningsfrågor och fler intervjuer hade troligtvis inte gett oss helt annorlunda eller bättre stoff. De fyra intervjuer som vi har valt att transkribera, tematisera och analysera är utvalda för sitt representativa innehåll. De varierar naturligtvis en del sinsemellan, men dessa informanter berör många av de frågor som vi tycker är de mest intressanta. I dessa fyra intervjuer har ett längre och djupare samtal ägt rum, som vi kände hade en stark koppling till våra frågeställningar. Vi menar att dessa fyra informanter har funderat och reflekterat mer över de frågeställningar som vår studie berör, jämfört med de bortvalda informanterna.

De tre intervjuerna som vi har valt att inte använda för resultat och analys innehåller enligt oss inget signifikant annorlunda stoff än de fyra intervjuer som vi har använt i denna uppsats. Det handlar både om huvudsakligen positiva upplevelser av politikerns inblandning i arbetet, men också mer negativa sådana. Dock var dessa tre informanter lite mindre mångordiga, vilket ledde till kortfattade intervjuer.

Vi har alltså valt att göra en kvalitativ studie för att svara på våra forskningsfrågor, mer specifikt semistrukturerade intervjuer. Vi menar att denna metod ger oss verktygen att tränga djupare in i bibliotekschefernas uppfattningar och tankar. Inför våra intervjuer har vi konstruerat en intervjuguide, där vi har operationaliserat våra frågeställningar. Den fungerar som en brygga mellan våra forskningsfrågor och våra intervjuer. Vi har inte följt vår intervjuguide helt och hållet, utan den har snarare varit vår utgångspunkt. Möjligheten för oss

att ställa följdfrågor har varit viktig, vilket är en anledning till att välja en kvalitativ forskningsintervju (Bryman 2018, s. 561). Det viktigaste för oss har varit att få våra informanter att öppna upp sig och berätta om sina erfarenheter, därför har vi också tagit en del inspiration från den ostrukturerade intervjun, där ett mer utforskande samtal sker (Bryman 2018, s. 562-563). Vårt huvudfokus har inte varit att nödvändigtvis ställa alla frågor från intervjuguiden i alla intervjuer, utan vi har låtit våra informanter styra samtalet. Dock har vi alltid ställt de, enligt oss, viktigaste frågorna. Vissa intervjuer har blivit mer som ett samtal, medan andra har krävt mer från oss som intervjuare, vad gäller driv och tydliga frågor.

Alan Bryman anför olika vanliga typer av kritik mot kvalitativ forskning: att den är för subjektiv, svår att replikera, har otillräcklig transparens och problem med generaliserbarhet (Bryman 2018, s. 484-486). Det är möjligt att det kan ligga något i denna kritik, men vi menar att vald metod är den bäst lämpade för vår undersökning. Vi är transparenta gällande utförande, intervjuguide och annat material.

Det finns grovt sett två ansatser man kan ha när man försöker närma sig ett vetenskapligt problem, den objektiva ansatsen och den tolkande ansatsen, där den förstnämnda ser på verkligheten som något mätbart och den sistnämnda ser vår upplevelse av den objektiva verkligheten som beroende av subjektiva föreställningar (Frostling-Henningsson 2017, s. 20-23). Vi är medvetna om att våra egna föreställningar, åsikter och personligheter kan påverka vår studie på diverse sätt. Vi har försökt motverka detta genom struktur i intervjuguide och transparens vad gäller insamlingsmetod. Vi är medvetna om att vi till viss del kan ha påverkat informanternas svar, trots vår föresats att inte göra det.

En kvalitativ undersökning innefattar en mängd steg. Som första led ska generella forskningsfrågor framställas. Sedan ska man välja informanter och plats för intervju, varpå följer insamling av data, tolkning av data och teoretiskt arbete med både insamling av kompletterande data och justering av frågeställningarna. Det sista steget som är att rapportera resultat och dra slutsatser följer sedan (Bryman 2018, s. 459-461). Denna struktur stämmer väl överens med hur vi har genomfört vår studie.

Vi har som sagt genomfört våra intervjuer både på plats och digitalt. Initialt ville vi träffa så många informanter som möjligt ansikte mot ansikte, men det blev tillslut en fråga om tid och effektivitet. När man gör digitala intervjuer bör man vara noga med att testa all teknisk utrustning i god tid, för att undvika eventuella missöden och vi spelade in alla intervjuer. Trots våra förberedelser råkade vi ut för mindre tekniska problem, men det var inget som störde vår process. Vi menar att intervjuerna inte har påverkats av att de har skett digitalt.

4.2 Presentation av data

För denna studie har vi intervjuat sju bibliotekschefer från sju kommuner i mellersta Sverige. Kommunerna är av olika storlek, styrs av olika politiska partier och har således väldigt olika förutsättningar för att driva bibliotekets verksamhet. Fyra av dessa sju intervjuer ligger till grund för resultat- och analyskapitel. Vi har gett våra informanter fiktiva namn för att anonymisera dem.

De intervjuade bibliotekscheferna är:

Alex, samordnare för biblioteken i en liten kommun.

Billie, bibliotekschef i en stor kommun.

Charlie, bibliotekschef i en mellanstor kommun.

Dylan, bibliotekschef i en mellanstor kommun.

4.3 Analysmetod

Vårt empiriska material har tematiserats, det vill säga delats in i de teman som vi har identifierat under transkriberingen av intervjuerna. Efter hand som vi genomförde allt fler intervjuer blev det tydligt för oss att det fanns ett antal återkommande teman som aktualiserades under intervjusituationen. När vi sedan läste igenom intervjuerna upprepade gånger framträdde dessa teman än mer klart för oss. Några teman kan också härledas till vår intervjuguide och dess frågor, se bilaga 1. Exempelvis frågade vi om våra informanter kunde se skillnader mellan olika politiska partier i synen på bibliotek, och detta blev sedan också ett tema i vår resultatdel. Även diskussionen om armlängds avstånd, som återfinns i såväl vår inledning som i intervjuguiden, blev ett eget tema.

Vi har valt att använda oss av en relativt enkel form av tematisering för att låta vårt empiriska material framträda på ett korrekt och sakligt sätt i vårt resultatkapitel. Bryman menar att tematisk analys eller sökandet efter teman är vanligt förekommande vid insamling av forskningsdata (Bryman 2018, s. 702-703). Vi kallar en sådan tematisk analys för tematisering i vår studie och vi ser det som en första gruppering av vad som är synligt i transkriptionerna av våra intervjuer.

Vår analysmetod har sin utgångspunkt i Margaret Archers teori om den inre konversationen. Denna består av tre delar: urskiljning, övervägande och hängivelse (Archer 2003, s.103). Vi har skapat en enkel modell av dessa tre steg för att tydliggöra händelsekedjan. Modellen har sedan hjälpt oss att undersöka hur våra informanter har tänkt, resonerat och handlat.

Urskiljning → Övervägande → Hängivelse

I analysen av informanternas utsagor har vi också hämtat inspiration från Petra Svensson (2018), som har använt sig av flera böcker av Archer i sin avhandling om tvärsektoriella strategier i svenska kommuner. Svensson menar att Archers teori är användbar för att belysa hur aktörer och struktur interagerar, just genom att använda sig av den reflekterande processen (Svensson 2018, s. 41).

Vi menar att den inre konversationen, med de tre stegen begreppen urskiljning, övervägande och hängivelse, är ett lämpligt verktyg för att försöka förstå våra informanternas utsagor. Vi har valt att använda oss av den inre konversationen som helhet, och inte fokuserat på de tre delarna som ingår i Archers beskrivning av den inre konversationen. Bibliotekscheferna befinner sig i ett socialt sammanhang mellan vad Archer kallar struktur, som kan verka begränsande, och agens, en viss frihet att göra val. Genom att betona både individens egen

drivkraft (agens) och den struktur som denne ingår i blir bibliotekscheferna och deras roller och manöverutrymme synliga för utforskande.

Vi har använt oss av begreppen den inre konversationen och den reflekterande processen i läsningen och analysen av vårt empiriska material. Vi menar att den är användbar för att synliggöra hur bibliotekschefer tar sig an dilemman och beslutsfattande. Bibliotekschefer sitter på en maktposition, men de är också beroende av sin omgivning, bland annat politiken, när de ska välja vilken fråga som ska prioriteras eller vilken position de ska inta. Sammanfattningsvis anser vi att detta perspektiv leder till en givande analys av bibliotekschefernas uppfattning om relationen till politiken.

5. Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet av vår empiriska undersökning. Vi gör detta utifrån de teman som vi har urskiljt under bearbetningen av insamlad data, dvs våra transkriberade intervjuer.

Våra identifierade teman är Lagar, regler och policydokument, Kommunikation/relationer, Gränslandet mellan politik och verksamhet, Armlängds avstånd samt Politiska partier.

5.1 Lagar, regler och policydokument

Alla bibliotekschefer uppger att bibliotekslagen, och andra styrdokument, är viktiga för deras dagliga arbete. Där finns det bestämda skrivningar om bland annat prioriterade grupper och vad som är bibliotekets kärnverksamhet, något som de kan använda sig av rent praktiskt. Det gäller både vid planering av bibliotekets verksamhet som sådan, men också i mötet med politiken. Det märks att speciellt bibliotekslagen är påtaglig i bibliotekschefernas yrkesutövning. Den är så att säga grunden för bibliotekets verksamhet och fungerar som ett stöd, både utåt och inåt. Alex uppger att hen hade haft lagen upptejpad på väggen i sitt arbetsrum, just för att den alltid skulle finnas med när beslut skulle fattas. Hen tar också upp lagen som ett sätt att försvara sig mot vissa politiska förslag, exempelvis den oro som finns för att biblioteksanställda skulle behöva ange papperslösa, något som finns som utkast i Tidöavtalet och som vi berörde i vår bakgrund i kapitel 1. Ett sådant förslag skulle inte ens kommenteras, säger Alex, utan att de skulle bara fortsätta att arbeta utifrån bibliotekslagen. Flera av informanterna (Alex; Billie; Charlie) uttrycker att det ibland dyker upp svåra frågor som de, ensamma eller med chef eller medarbetare, behöver reflektera kring. Då tar de ofta stöd från bibliotekslagen, likväl som andra styrdokument och policys. Dylan brukar nämna både bibliotekslagen och UNESCOs (FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur) biblioteksmanifest, för att politikerna ska förstå grunden för biblioteksverksamheten, och hur viktig den är. Alex säger att:

Jag håller hårt i bibliotekslagen. Den tycker jag är ett jättebra stöd. Jag vet ju att en del tycker den är jätteflummig och otydlig, men jag tänker också att jag är satt som bibliotekschef i den här kommunen och det är jag som ska se till att vi följer lagen.

Även Dylan menar att lagen kan upplevas som "fluffig och konstig" om man inte bemödar sig med att tolka den och göra innehållet mer konkret. Men hen menar att den är bra att ta avstamp i gentemot politiken. Dylan uttrycker, precis som våra andra informanter, att det är väldigt viktigt att hela tiden påminna politikerna om att verksamheten utgår från bibliotekslagen, speciellt eftersom de andra verksamheterna inom kultur- och fritidsnämnden inte är lagstyrda. Bibliotekslagen gör alltså bibliotekets verksamhet speciell. Flera chefer (Dylan; Billie) nämner också att man måste ha förståelse för att politikerna är fritidspolitiker, utan expert- eller specialkunskaper. Att då informera, och ibland till och med utbilda, politikerna i bibliotekslagen och dess implikationer för både det dagliga och mer långsiktiga arbetet, ses som något naturligt. Speciellt när politikerna i kulturnämnden är nyvalda är det viktigt att förmedla vissa saker. En

av dem är alltså bibliotekslagens implikationer. Billie framhåller att det är viktigt att informera om principfrågor kring exempelvis bibliotekslagen – och kanske till och med vad politikerna inte bör lägga sig i.

Bibliotekslagen, men även kommunernas biblioteksplaner och andra styrdokument, ses alltså som väldigt viktiga arbetsverktyg, där man skriver in vad som är prioriterat. Då kan man alltid backa tillbaka dit, om det skulle uppstå en diskussion med politikerna. Charlie nämner också Svensk biblioteks förening som en källa att hämta styrka ur. Om politikerna tar upp en viss fråga kan man alltid hänvisa dit, för att visa att frågan trots allt är relevant. Ett aktuellt exempel är att Svensk biblioteks förening har tagit fram en handbok för hur man kan jobba med regnbågsfrågor, och på så sätt kan man visa att det inte bara är biblioteket i den kommunen som arbetar med de frågorna: “Det visar att vi är del i någonting större”, säger Charlie.

5.2 Kommunikation/relationer

Samverkan mellan bibliotek och politik sker med nödvändighet i alla undersökta kommuner, då kommunen ju är ytterst ansvarig för bibliotekets verksamhet. Hur denna samverkan ser ut kan dock variera en del från kommun till kommun. Våra informanter verkar till exempel i kommuner där det rör sig om en renodlad kulturnämnd, men den kan också förena flera typer av verksamheter under samma paraply, som t.ex fritids- och kulturförvaltningar eller fritidsdemokrati- och kulturförvaltningar. Kulturförvaltningens chef är också en viktig person för våra informanter, och en stor del kommunikation mellan bibliotek och politik sker via personen som innehar den titeln. Alex säger att “hen aldrig bör rundas”, och Bille är tydlig med att den formella och officiella dialogen mellan politiken och verksamheten alltid bör ske mellan förvaltningschef och kulturnämndens ordförande. Både Alex och Billie nämner dock att det händer att man som bibliotekschef kan stöta på politiker på olika evenemang på biblioteket eller i andra sammanhang. För Billie är inte detta ett problem, då hen menar att de flesta politiker vet att de inte ska börja prata om verksamheten vid sådana tillfällen. Alex uttrycker å sin sida att kulturnämndens ordförande, som är en flitig användare av bibliotekets service, har svårare för gränserna och alltså har mycket åsikter om detaljer i bibliotekets verksamhet.

Alla våra informanter uppger att de har goda relationer till de lokala politikerna. Samarbetet fungerar i allmänhet gott, politikerna är intresserade, insatta och engagerade. Det har funnits en samsyn kring kulturpolitik och bibliotekets verksamhet. Alex ser många utmaningar i relationen till politiken, men menar ändå att det finns ett stort intresse och engagemang från kulturnämnden. Charlie menar att politikerna i kommunen visar ett stort intresse för bibliotekets verksamhet, samt att kulturnämndens ordförande har respekt för att vissa frågor är tjänstepersonernas domän.

Vikten av att ha en god relation kan faktiskt också aktualiseras genom en konflikt. Charlie upplevde just det, i hans kommun fanns det mycket politisk påverkan när hen började där för fyra år sedan. När Sverigedemokraterna försökte stoppa ett författarbesök i kommunen blev det initialt mycket problem, både internt och i media, där det nästan uppstod ett drev, men det mynnade tillslut ut i en bättre dialog mellan bibliotekschef och nämndordförande. Charlie menar också att det ledde till ett lärande inom politiken. De har “lämnat den konfrontativa dialogen för att bli mer resonerande”, som hen säger.

Även om alla våra informanter menar att de har en god relation med politikerna kan det skilja sig åt i hur de ser på hur man skapar en god relation. Under intervjun betonar Billie vid upprepade tillfällen vikten av att hålla politikerkontakten formell och menar att dialogen mellan politiken och verksamheten ska ske mellan förvaltningschef och nämndordförande. Hen pratar i positiva ordalag om kulturnämndens ordförande, som är så pass erfaren att hen vet att man ska inte ska prata verksamhetsfrågor vid eventuella informella möten. Det kan spela in att Billie är chef i en större kommun, där både verksamhet och förvaltning sker i en större skala. Dylan ser istället fördelar med mer fria samverkansformer:

(...) vi har också haft ett arbetssätt med kontaktpolitiker, så att nämnden har ungefär tre politiker som ska lära sig mer om någon verksamhet. De som man har som kontaktpolitiker den aktuella perioden har man ju tätare kontakt med (...) man träffas nån kväll utanför nämndmötena, och då får ju politikerna extra stor chans att ställa mer detaljerade frågor. Sânt som man kanske inte vill ta tid med på nämndmötena.

Våra informanter har mestadels erfarenhet från bara en kommun, den där de arbetar nu. Därför blir det svårt för dem att jämföra. Charlie har dock arbetat i tre olika kommuner, som skiljer sig åt mycket sinsemellan. I den största kommunen som hen arbetade i hade hen ingen kontakt med politiker alls, eftersom organisationen var såpass stor. I den tredje kommunen fick enhetscheferna inte vara med på nämndmötena, eftersom politiken inte tyckte att de skulle vara med där. I nuvarande kommun är hen däremot alltid med på nämndmötena, något som hen ser som mestadels positivt, även om det också kan ha sina nackdelar. Till exempel kan det komma frågor som man måste svara på direkt, något hen beskriver som en utsatt situation, och frågorna kan också kännas som rena påhopp. Ibland kan det också komma kommentarer som "ska våra skattepengar verkligen gå till detta?", men då brukar nämndordföranden komma in och påtala att det är en tjänstepersonsfråga.

Att politikerna ska vara informerade om verksamheten ses också som väldigt viktigt för bibliotekscheferna. Relationen till politiken handlar om att få till en bra dialog, där båda parter förstår varandras förutsättningar. Alex beskriver det som att kunna föra en dialog på ett objektivt och neutralt sätt, utan att bli arg om man har olika åsikt om en fråga. Billie framhåller hur viktigt det är att det finns en samstämmighet och koordination i vad man förmedlar utåt från verksamheten, både till både politiken och media. Hen är nogga med att informera underställda chefer och medarbetare om de "rätta vägarna" för kommunikation. Hen vill veta om det kommer en politiker och pratar med någon, utanför de officiella kommunikationskanalerna. För Dylan handlar det också om att alltid gå tillbaka till strukturen, även om en politiker "hoppas ur den".

Det är som sagt oundvikligt att ha någon slags relation till politiken. Hur den ska se ut är svårare, att ha en relation som är precis lagom nära, men inte för nära. Dylan menar att det är lätt att ha kommunikation och kontakt med politikerna eftersom de är pålästa, engagerade och förstår bibliotekets verksamhet. I denna kommun finns som sagt också de informella mötena mellan bibliotek och politik, och Dylan är också en av dem som "utbildar" nya politiker i nämnden om hur verksamheten fungerar, som vi nämnde tidigare. Dylan är generellt sett den mest positiva av våra informanter, och har i princip ingen erfarenhet av politiker som går över gränsen för sina befogenheter. Vidare menar hen att det är tillspetsat att prata om politiska konflikter, även om hen säger att man kan bli förbannad vissa år och tycka att politikerna

tillsätter för lite pengar. Hen menar att det är naturligt att kunna tycka olika i en demokratisk struktur.

5.3 Gränslandet mellan politik- och verksamhetsfrågor

Flera informanter (Alex; Billie) pratar mycket om svårigheten i att avgöra huruvida en fråga är politisk eller hör till verksamheten. En infallsvinkel som Billie tog upp är att *allt* i biblioteket är politiskt, eftersom verksamheten till syvende och sist styrs av politiska beslut, styrdokument och bibliotekslagen. Men flera anser ändå att det finns en gräzon, när det är svårt att veta hur man ska se på en fråga. Alex beskriver det som att det är “lite läskigt som tjänsteperson ibland”:

[...] jag testar, jag testar, jag kanske blir av med jobbet nu om jag bestämmer det här. För så har mina medarbetare sagt: hur vågar du, måste du inte fråga? Nä, nu testar vi, så får vi se vad som händer... Så har jag varit tvungen att gå till väga för att förstå den här gränsen, för jag har haft så svårt att förstå det. För det finns liksom ingen kurs... Här, gå en kurs i hur du ska förhålla dig till politiken.

Mycket handlar ju också om budget, och pengarna är, som Billie uttryckte det, “allt”. Det påverkar personal, öppettider och det mesta i verksamheten. Och flera (Alex; Billie) nämner just öppettider som en komplicerad fråga. Det är en av sakerna som Alex har testat – att minska öppettiderna utan att informera kulturnämnden. Ingen har kommenterat det, och då drar Alex, som har talat med kommunens jurist om saken, slutsatsen att i detta fallet var det inte en politisk fråga. Charlie å sin sida uttrycker att bibliotekets öppettider blir en MBL-fråga (Medbestämmandelagen) som påverkar både personalens arbetstider och arbetsmiljö och på sätt blir det en politisk fråga. Andra (Charlie; Billie) menar att öppettider både kan och inte kan vara en politisk fråga – det blir en fråga som rör sig i gränslandet mellan politik och verksamhet. Billie ser det såhär:

Vi har öppet för förskolan på förmiddagen och allmänheten på eftermiddagar, då behöver det inte vara någon politisk fråga, men om vi gör någon drastisk förändring som handlar om att medborgare påverkas, om jag hävdar att vi måste göra det här för att vi har fått sämre budget, då blir det en politisk fråga.

Billie får frågan vad som är svårast i relationen mellan bibliotekschef och politikerna och svarar att det är just distinktionen mellan politiska frågor och verksamhetsfrågor. Det gäller som nämndes här ovan exempelvis öppettider, men också hur man ska utforma styrdokument såsom biblioteksplanen. Politikerna behöver komma med input, men hur mycket eller kring vilka frågor är svårare, menar Billie. Hen har vänt sig till KB (Kungliga biblioteket) för vägledning vid utformandet av ny biblioteksplan, för att reda ut hur stor inverkan politiker egentligen ska ha i den processen. Då blev det tydligt att det är svårt även för KB, i deras svar framkom att de var medvetet vaga i sina vägledningar, och att de ser att om politiker går in i processen för mycket så blir det lätt att de engagerar sig för mycket, i detaljfrågor.

5.4 Armlängds avstånd

Vårt fjärde identifierade tema handlar om armlängds avstånd. Det är en metafor för att beskriva relationen mellan politiker och kommunernas verksamheter och för att förstå relationen mellan

ansvariga politiker och tjänstepersoner. Tanken är att det ska finnas en viss distans mellan dessa två enheter. Under senare år har denna princip diskuterats mycket, såväl inom bibliotekssektorn som inom andra områden, såsom konst och museum. Därför valde vi att ställa frågor om detta, och i en del av intervjuerna tog informanterna självmant upp det. I våra intervjuer framkommer att det finns stora skillnader i hur detta fungerar, och det varierar mycket från kommun till kommun. En bibliotekschef säger tydligt att det finns en princip om armlängds avstånd inom kommunen medan en bibliotekschef säger motsatsen. När vi frågar om det finns en sådan princip inom kommunen där de verkar svarar exempelvis Dylan att det finns en stor medvetenhet om det bland nämndens politiker. De har också en stor respekt för att det finns en tjänstemannaorganisation som kan frågorna. I denna kommun har det i princip fungerat utan problem de åren som Dylan har arbetat där, vilket är 15 år.

Att medvetet arbeta för att upprätthålla ett formellt samtal mellan biblioteket och politiken är som vi tidigare har nämnt väldigt viktigt för Billie. Genom detta, och att visa att man gör sitt uppdrag på ett bra sätt, förtjänar man både förtroende och armlängds avstånd, menar Billie. Hen håller väldigt hårt på processen och framhåller hur grundläggande det är att inte prata om verksamhetsfrågor utanför upparbetade och officiella kommunikationskanaler. Som vi nämnde tidigare så är hen inte främmande för att berätta för politikerna vad de inte bör lägga sig i. Hen återkommer flera gånger till begreppet armlängds avstånd för att beskriva hur arbetet sker i den egna kommunen. Hen säger att:

Det är väldigt viktigt att dialogen med politiken sker på ett väldigt formellt sätt, att politiken inte springer omkring och har åsikter om vad vi gör i vardagen eller kommer springande och säger till folk vad de ska göra.

Alex, som ju arbetar i en liten kommun, beskriver en kultur där tjänstemän och politiker är nära varandra och en del också umgås privat. I denna kommun är det framförallt ordföranden för kulturnämnden som beskrivs som en väldigt stark personlighet. Hen driver kulturfrågorna på bred front och har ett starkt engagemang, som dock kan slå över. Som tidigare nämnts har hen mycket åsikter om detaljer i bibliotekets verksamhet. Det har handlat om både upphandling av bibliotekssystem och ifrågasättande av anställningar. Alex berättar att:

Hen har ifrågasatt anställningar jag har gjort: hur kunde du anställa den här personen? Då har jag ju fått försvara: utifrån kompetensförsörjningsplanen och glapp i den, ser jag att den här personen har den kompetens vi behöver. Så man får ju försöka förhålla sig väldigt lugn. Även om man kan bli väldigt upprörd över den typen av frågor.

Detta är det mest extrema exemplet från våra intervjuer. Några (Billie; Dylan) nämner också att kommunpolitikerna, speciellt de i kulturnämnden, kan ha ett såpass stort engagemang att det riskerar att gå över gränsen. Dylan berättar om hur det var de första åren i den aktuella kommunen:

Då hade vi en politiker i nämnden som ville gott, hans hjärta klappade till vänster och för kulturen. Han var en sån där som gärna ville vara med på personalmöten för att höra vad vi pratade om och sådär, så han ville driva de frågorna, och det blev väldigt rörigt, verkligen.

Även om detta upplevs som problematiskt, speciellt för Alex, är det ännu värre för våra informanter när vissa delar av bibliotekets verksamhet ifrågasätts av politikerna. Ibland görs det öppet, men Charlie säger också att det kan komma frågor från politikerna som man kan anta har en ideologisk grund. Ett exempel är när de har haft viss programverksamhet riktad mot barn. Det kom mycket frågor om det, något som Charlie inte upplever att det inte gör i andra sammanhang.

Satsningar på mångspråk och nationella minoriteter är enligt flera bibliotekschefer (Charlie; Billie) den delen av verksamheten som ofta får negativ uppmärksamhet från politiker. I Billies kommun ville SD exempelvis ändra i biblioteksplanen just kring den prioriterade målgruppen nationella minoriteter, förslag som dock inte fick gehör i kulturnämnden. Charlie fick erfara vad som hände när media skrev om bibliotekets satsningar på mångspråk, något som kulturnämndens ordförande inte var informerad om på förhand. Sådär beskriver hen händelsen:

När Stärkta bibliotek (bidrag från Kulturrådet) var helt nytt så intresserade sig ofta lokaltidningen för vad biblioteket skulle göra med de här pengarna, och jag var ju naiv då, och svarade på de här frågorna från nån journalist: vi ska göra det här och det här, och då fick ju min nämndordförande inte veta det innan det stod i tidningen. [...] det var ju då hen uttryckte att hen tycker inte att det är lämpligt att vi erbjuder sagostund på andra språk, när man är i Sverige ska man lära sig svenska och det här föreslår jag att ni tar bort. Det är väl det mest klåfingriga jag har upplevt i min roll.

Detta påverkade Charlie väldigt mycket, hen blev illa till mods och började fundera på om hen kunde fortsätta arbeta i den aktuella kommunen, eller ens som bibliotekschef. Hen hade trott att arbetet som bibliotekschef var mer "skyddat". Dock är Charlies upplevelse att det har blivit mycket bättre sedan dess och att det finns mer utarbetade rutiner för information mellan bibliotek, förvaltning och politik. Men hen tänker ofta på frågor om politisk inblandning och principen om armlängds avstånd och menar att det är en fråga som är långt upp på dagordningen, både lokalt och internationellt. Hen menar att bakgrunden som politisk tjänsteperson på nationell nivå kanske gör hen mer benägen att fundera på bevekelsegrunderna för en åsikt eller handling. Och hen tycker att det är en intressant och principiellt viktig fråga:

Man kan tycka det är en liten petitesse om en politiker frågar om eller har synpunkter på en sagostund på persiska men det är ta mig tusan inte det, man måste försvara den här jäkla sagostunden om man tror på ett demokratiskt samhälle.

5.5 Politiska partier

Flera bibliotekschefer (Billie; Dylan) beskriver att det finns en relativt stor samsyn bland politikerna i deras respektive kommuner, det finns alltså inga stora skillnader i hur man ser på bibliotekets verksamhet. Bibliotekscheferna uppger att politikerna generellt värderar biblioteken högt, men kanske inte förstår de grundläggande principerna om demokratiarbete eller vikten av en läsande och reflekterande befolkning. De fokuserar mer på fina lokaler, där man kan läsa i tystnad. Det framkommer också att det varierar stort hur dessa höga tankar om biblioteken sedan omsätts i praktiken. Dylan säger att styret i hans kommun i princip byts ut vid varje val, men att det inte märks speciellt mycket i hur bibliotekets verksamhet behandlas.

Billie menar å sin sida att intresse eller engagemang hänger mer på person än på parti i kommunpolitiken, något som hen menar är lite "ologiskt". Även Charlie tar upp vikten av eldsjälur i kommunpolitiken. Billie menar dessutom att det har funnits, och fortfarande finns, en stor konsensus i kommunen. Däremot nämner hen att biblioteken inte nämns alls i den nya majoritetens avsiktsförklaring för 2023, vilket hen menar är lite anmärkningsvärt då exempelvis kulturskolan tas upp.

I våra intervjuer framkommer det att det varierar från kommun till kommun vilka partier som man menar jobbar lite mer för biblioteken, här nämns Vänsterpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet. Alex nämner till exempel att Miljöpartiet ofta skriver fram hur viktiga skolbiblioteken är, något som Socialdemokraterna i kommunen å sin sida inte gör. Charlie tar upp att Liberalerna värnar om och strider för biblioteken, där de för några år sedan stoppade nedläggning av flera filialer, något som skapade en politisk strid inom de styrande partierna i kommunen, den traditionella alliansen (Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna). Charlie menar att det hänger ihop med att det finns eldsjälur från just Liberalerna inom kulturnämnden, någon som är väldigt intresserad eller besjälad av en fråga.

Vi kan alltså se att det spretar lite kring vilka partier som värnar om biblioteken, enligt informanterna. Däremot finns det helt klart större konsensus kring vilket parti som är mer utmanande. Moderaterna ses förvisso i en kommun som mer kritiska till vissa delar av bibliotekets verksamhet, exempelvis vad gäller frågorna om mångspråk. Men det är tydligt att Sverigedemokraterna sticker ut här. Alla bibliotekschefer nämner självmant dem i intervjuerna, till exempel i Billies kommun har de haft åsikter om bibliotekets arbete med nationella minoriteter. I Charlies kommun har SD, som sitter i kulturnämnden, haft synpunkter på författarbesök, till exempel författare med HBTQ-bakgrund. Vid ett tillfälle försökte de också stoppa ett författarbesök. Dylan berättar att det skapade en viss oro internt när SD kom in i kulturnämnden förra mandatperioden. Den oron har dock inte realiserats, då den personen har legat lågt och inte drivit några specifika frågor. Att ytterkantspartier kommer in i kommunfullmäktige eller kulturnämnden upplevs som ett potentiellt problem, även om de inte har tagit tydligt ställning till bibliotekets verksamhet: "Och vi hoppas väl att de inte gör det, ärligt talat", säger Dylan.

Det framkommer också en hel del farhågor kring hur det skulle bli om SD fick mer makt. Alex uttrycker en oro för att SD skulle ge direktiv om att ange papperslösa som har besökt biblioteket, en fråga som vi har berört flera gånger tidigare i denna uppsats. Alex menar att hen inte skulle finna sig i ett sådant direktiv och hänvisar som sagt till att det inte finns stöd för det i bibliotekslagen. Hen säger också att sverigedemokratiska politiker i kulturnämnden verkar ha bristande kunskap kring hur en nämnd fungerar. Alex säger att:

Här finns det ju en stor oro, att det helt enkelt skulle krascha, alltså hela upplägget. Kan de hålla i en nämnd, om det skulle bli så att den här personen skulle bli nämndsordförande i kulturnämnden, den här Sverigedemokraten? Sânt kan jag oroa mig över, skulle de klara av att ro runt vår demokratiska process enligt det vi har bestämt, enligt formen, för då kraschar allt.

Charlie tar också upp att det finns en viss misstro från politikerna i kommunen, mot tjänstepersonerna, där vissa politiker menar att det sker en politisering av biblioteksverksamheten och att biblioteket skulle ha en egen ideologisk agenda. Hen menar att

det ibland finns en sådan underton i kritiken, från Sverigedemokraterna och Moderaterna. Det uppkom bland annat i och med en sagostund, som politikerna menade var en politiserad barnverksamhet med ett politiskt budskap. Det hela slutade dock med att någon politiker faktiskt var med på sagostunden och fick ett positivt intryck av evenemanget.

5.6 Sammanfattning av resultat

I våra intervjuer framkommer att bibliotekscheferna har en i grunden god relation till lokala politiker. Det framkommer också att det ibland förekommer olika ståndpunkter mellan politiken och bibliotekschef angående vad biblioteksverksamheten ska innehålla och vad som ska ses som en politisk fråga eller verksamhetsfråga. Ett tydligt exempel är frågan om öppettider. Det framkommer också att bibliotekslagen är viktig för våra informanter, som ett stöd i arbetet. Vidare kan vi se att det finns en oro för SDs framgångar och hur det skulle kunna påverka bibliotekets arbete med exempelvis mångspråk. Våra informanter har olika upplevelser av principen om armlängds avstånd, det finns både kommuner där det fungerar bra och kommuner där det finns vissa brister.

6. Analys

I detta kapitel analyseras och diskuteras resultatet av vår studie utifrån vår valda teori. Analysen av vårt resultat är kopplad till Archers teori om den inre konversationen och Petra Svenssons användning av begreppet situerat agentskap.

Vi har delat in vårt analyskapitel i två rubriker, Reflektion samt Struktur/agens.

6.1 Reflektion

Den inre konversationen handlar som sagt enligt Archer om ett förberedande tänkande, där vi försöker hitta vilka frågor som är de viktigaste, det vill säga, vad ska vi lägga vårt fokus på. Vår studie handlar om en del av en människas liv: yrkeslivet, och det är således enbart frågor som på något sätt berör just det som diskuteras och analyseras här.

I vårt empiriska material framkommer att det ofta råder relativt stor konsensus kring frågor om biblioteken och dess verksamhet. Men det finns ändå många olika intressen som står emot varandra, och här måste informanterna välja. Flera bibliotekschefer (Dylan; Charlie) uttrycker alltså att det uppkommer svåra situationer där de överväger, konsulterar och reflekterar med sig själva, med lagtext, med styrdokument och biblioteksmanifest. Exempelvis Dylan uttrycker att bibliotekslagen behöver uttolkas och konkretiseras för att den annars kan upplevas som oprecis. När bibliotekslagen uttolkas på detta sätt blir den ett värdefullt stöd. Våra informanter är med andra ord medvetna om att det är just ett övervägande som de gör, även om de inte nödvändigtvis skulle använda det ordet. De tycker att det är viktigt att fundera på de frågor som dyker upp under arbetets gång. En anledning till detta är att de alla anser att biblioteket och dess verksamhet är viktig, både i det stora, med fokus på demokrati, och i det lilla, som att varje kommuninvånare ska få det de har rätt till. De har då dragit slutsatsen att man behöver reflektera över sitt jobb och de val man gör. Det är tydligt att de tycker att det också är viktigt att avgöra varför man känner och tycker som man gör. Bibliotekscheferna är noga med att hela tiden hänvisa till bibliotekslagen eller andra styrdokument, och inte blanda in sig själva, som individer. De ställer sig ofta frågan vad deras åsikt grundar sig i: är det jag som privatperson som tycker det är viktigt eller är det grundat i exempelvis bibliotekslagen? Till exempel Charlie säger att "man måste prata med sig själv" för att reda ut sina tankar och se till att det inte är ens egna värderingar som kommer in när beslut ska fattas. Det ska vara uppdraget som styr, och inget annat.

Våra informanter berättar som sagt om ett arbete som till viss del präglas av svåra frågor. Som bibliotekschefer måste de ofta ta ställning till frågor eller dilemman, och det faktum att de arbetar just på bibliotek ger frågorna en politisk dimension. De är tjänstepersoner, men de verkar i en politiskt styrd verksamhet. Här finns likheter med de tvärsektoriella strategierna som Svensson (2018) undersökte, till exempel att båda yrkesgrupperna är väldigt engagerade i frågorna som de ska driva och att de befinner sig i en organisation där uppdelningen mellan tjänsteperson och politiker ska vara tydlig. Dock är det så att närheten till

politikerna och deras beslut kan ställa vissa krav på bibliotekscheferna, som kan gå emot deras professionella åsikter. Utöver rollen att leda och utveckla biblioteksverksamhet har de också en roll som förhandlare med politiken, där de ibland behöver 'utbilda' politikerna i bibliotekslagen och dess implikationer. Det framgår av resultat att bibliotekscheferna ibland hamnar i kläm, när politiker vill detaljstyra eller tar strid mot exempelvis författarbesök.

Det finns några tillfällen när den inre konversationen eller reflektionen är extra viktig. Det handlar framförallt om när bibliotekets verksamhet ifrågasätts av kommunpolitikerna. Charlie berättar mycket om detta, vilket förmodligen hänger ihop med att det vid minst ett tillfälle har blivit en stor konflikt i kommunen om just bibliotekets verksamhet. I kommunen där Charlie verkar har hen aktivt behövt försvara exempelvis ett programinslag och ett specifikt författarbesök gentemot initiativ från politiker som ville ställa in dessa aktiviteter. Detta fick Charlie att reflektera mycket över den egna rollen, och över om hen ens kunde arbeta vidare i kommunen. Dock tedde sig utvecklingen så att Charlie lyckades med att utifrån bibliotekslagen förklara varför dessa aktiviteter var viktiga. Detta försvar av aktiviteterna var möjligt eftersom Charlie gav sig själv chansen att reflektera på djupet över bibliotekets värderingar och hur de kan förmedlas och förklaras. Det är tydligt att Charlie funderar mycket över varför hen tycker som hen gör, vilket enligt hen själv möjligtvis kan kopplas till att hen har en bakgrund som politisk tjänsteperson på nationell nivå.

Reflektioner är också viktiga när det gäller hur man på bästa sätt hanterar relationen till politikerna. Det gäller förmodligen merparten av tiden, men aktualiseras än mer exempelvis när politikerna i kulturnämnden är nya eller när man ska utforma en ny biblioteksplan. Att utarbeta en biblioteksplan kan ses som ett längre reflekterande arbete som utmynnar i ett skriftligt dokument som sätter prioriteringar för biblioteket. Billie uttrycker att det är svårt att utforma en biblioteksplan, för hen vill definitivt ha politisk input, men inte för mycket. Då riskerar man att politikerna vill detaljstyra. Här ser vi att Billie reflekterar på djupet över hur hen ska gå tillväga i en specifik aspekt av relationen till politikerna. Reflektionen och den inre konversationen vägleder Billie på flera sätt. Hen uttrycker att pengarna innebär allt för den biblioteksverksamhet som kan drivas och hen för en inre konversation/dialog med sig själv om på vilket sätt en nedskärning i bibliotekens budget kan bli tydlig för bibliotekets besökare. Hen reflekterar här till viss del över hur biblioteket kan fortsätta fungera trots nedskärning men också över hur beslutskedjan från politikerna kan synliggöras ner i bibliotekets konkreta verklighet. Tydligheten i fallet med begränsning av öppettider kan ge att medborgare kan se vilka politiska beslut som fattats och fundera om de tycker att det är bra eller dåliga beslut.

En poäng som Archer gör är att den inre konversationen ständigt är pågående, och vissa frågor som våra informanter tar upp är också i sig själva problem som i princip alltid är aktuella. För oss var det tydligt under våra intervjuer att mycket av det som kom upp var frågor som informanterna hade funderat på tidigare, och fortsatte fundera på. Omförhandling, både inom sig själva och med exempelvis chef eller politiker, låg alltid nära till hands. När Billie exempelvis talar om huruvida bibliotekets öppettider är en politisk fråga eller inte, är det tydligt att hen har reflekterat och resonerat mycket med sig själv kring det. Hen talar mycket i termer som att hen försöker vara konsekvent i vad som kommuniceras, att hen medvetet inte är så nyanserad, just för att medborgarna ska förstå att neddragningar på biblioteket är ett politiskt beslut.

För att knyta an till Archers inre konversation, kan man också se det som att våra informanter ibland inte kommer till det sista steget, Hängivelse. Detta eftersom det inte ibland inte finns något tillfredsställande beslut att ta. Det kan handla om att de själva måste fundera mer på den aktuella frågan, eller att frågan måste skickas tillbaka till nämnden för ett politiskt beslut. Då får de gå tillbaka till det första eller andra steget för att hitta och välja vad som är viktigast att fokusera på.

En intressant aspekt som framkommer i vårt resultat är att det skiljer sig åt ganska mycket hur stor vikt man lägger vid reflektion. Exempelvis Dylan är på stora hela nöjd med hur samarbetet fungerar i kommunen och tycks därför inte ha behövt fundera så mycket över de här frågorna. De har helt enkelt inte aktualiserats på samma sätt som för exempelvis Charlie eller Alex.

6.2 Struktur/agens

Den inre konversationen handlar också om att vara del av en struktur som sätter ramarna för handlingsutrymmet samtidigt som man har en viss frihet att påverka med egen vilja. Det är ett perspektiv som Archer anlägger där aktörer balanserar mellan sin egen beslutsförmåga och strukturen som de verkar inom. Man kan också se bibliotekschefsrollen i ljuset av Petra Svenssons användning av begreppet situerat agentskap, alltså att de är aktörer som både påverkar och påverkas av sin struktur. Vi menar också att det finns en annan balansgång för våra informanter. Man kan se det som att bibliotekscheferna agerar i ett gränsländ mellan förvaltning och politik. Detta menar vi blir tydligt exempelvis i flera informanters reflektion över vad som egentligen är en verksamhetsfråga och inte en politisk fråga.

Våra informanter har motsvarande förutsättningar, de verkar alla inom en kommun där rollerna och vad de innebär är likartade. Kommunernas strukturer är i huvudsak samma och informanterna har liknande mandat att utforma biblioteksverksamhet och samverka med politiken. Dock utövar de detta mandat på olika sätt. Alex och Charlie är de starkaste aktörerna i vårt resultat, som hela tiden navigerar fram och tillbaka mellan sina egna befogenheter och strukturen som de verkar inom.

En intressant aspekt av detta är att testa gränserna för sin agens. Hur långt kan jag gå innan jag stöter på motstånd i den struktur som jag verkar inom? Alex tar upp detta, när hen beskriver de otydliga gränser som verkar finnas just i hur man ska förhålla sig till politiken. Hen testar, så får man se hur det går. Ett exempel handlade om att biblioteket ändrade öppettiderna utan att diskutera det med politikerna. Charlie å sin sida fick kritik när hen pratat med media utan att informera kulturnämndens ordförande, något som kan ses som att hen hade gått utanför sitt mandat. Här ser vi ett element av lärande, genom att testa gränserna för de egna befogenheterna. Charlie menar också att lärandet även har påverkat politikerna, och själva strukturen. Det finns mer av resonerande istället för den tidigare mer konfrontativa inställningen. Att testa gränserna för sina befogenheter är ett övervägande som kan ske både genom individens reflektion, eller i en dialog med överordnad chef eller ansvarig politiker. En agens som både Alex och Charlie ger uttryck för är som försvarare av bibliotekslagen och dess innebörd, den ses som ett betydande stöd i arbetet och de påminner också politikerna om den. I

resultatet framhåller bibliotekscheferna vikten av bibliotekslagen som ett sätt för dem att utöva agens och försvara verksamheten mot ifrågasättande från politiskt håll.

I vårt resultat framkommer det att Billie är den av våra informanter som mest betonar struktur, beslutskedjor och den formella relationen till politikerna. Här ser vi alltså en annorlunda attityd jämfört med Charlie och Alex, som vi menar fokuserar mycket på sin egen agens. Billie framhåller inte alls sitt eget aktörsskap, utan tycks mer se sig själv som en del i en organisationsstruktur. Vi kan dock se att hen ger uttryck för en stark agens i sitt beslut att i kommunikationen med politiken hävda att budgetnedskärningar kommer leda till minskade öppettider, istället för att vara mer nyanserad. Hen är också tydlig med att man kan behöva informera kommunpolitikerna om vad de inte ska lägga sig i, något som kan ses som utövande av aktörsskap. Man kan också se det som ett uttryck att hen vill påverka andra aktörer inom strukturen och få dem att hålla sig till den. Här ser vi ett exempel på hur viktig principen om armlängds avstånd är för Billie.

Vi har identifierat att det förekommer många dilemman i yrkesutövningen för våra informanter. De kan nästan ses som ofrånkomliga, då bibliotekschefer och politiker har helt olika ingångar till biblioteket och dess verksamhet. Politikerna ser till hela kommunens bästa medan bibliotekscheferna har ett snävare perspektiv. Bibliotekscheferna vill gärna att politikerna ska vara engagerade i och ha kunskap om biblioteket, och de vill också ha en budget som möjliggör en fullgod verksamhet. Som Bille uttryckte det vill de ha input från politiken, men precis lagom mycket och om rätt saker. Politikerna å sin sida har en begränsad kunskap om bibliotek och dess förutsättningar. Dessutom kan de ibland vilja lägga sig i för mycket vad gäller biblioteksverksamheten vilket av bibliotekscheferna ses som problematiskt. Här måste de försöka hitta en balans.

I vårt resultat som sagt framkommer att informanterna ofta behöver ta ställning till diverse dilemman. Ibland har de lätt att bestämma sig för vad de tycker, det är nästan som en ryggmärksreflex. Vad som är deras *'ultimate concerns'* framkommer tydligt. Här har urskiljning och övervägande skett med vad man kan anta är en relativ snabbhet. Man skulle nästan kunna uttrycka det som att de går direkt till den tredje fasen av Archers inre konversation, alltså hängivelse. Här hittar vi starka uttalanden om hur viktigt det är med kopplingen mellan demokrati och bibliotek, exempelvis när det gäller en sagostund på persiska, som Charlie nämnde. Hen uttrycker en tydlig ståndpunkt som hen är villig att hängivet försvara, även om det skulle kunna leda till ifrågasättande.

6.3 Sammanfattning av analys

Avlutningsvis kan vi säga att vi med hjälp av Archers teori om den inre konversationen har kunnat analysera bibliotekscheferna utifrån dels hur de reflekterar, dels hur de agerar inom den givna strukturen. Vi har sett många uttryck för övervägande och reflexivitet hos våra informanter när vi har analyserat resultatet av vår studie. De för en ständig inre konversation för att hantera dilemman och utforma sin verksamhet, där bibliotekslagen är en stor hjälp. Dessutom funderar de mycket på sin egen roll, och försöker hela tiden klargöra för sig själva vad deras åsikter grundar sig i. Det är också tydligt att relationen mellan bibliotekschef och politiker kan vara en svår balansgång. Bibliotekscheferna behöver och vill ha engagerade

politiker, som visar precis lagom mycket intresse för biblioteket. Bibliotekscheferna försöker navigera i en organisation som ibland innehåller motstridiga krav och förväntningar. De gör detta på olika sätt, där de antingen accentuerar sin egen agens eller vikten av att följa strukturen. Situerat agentskap har i vår analys visat sig vara ett perspektiv som väl belyser bibliotekschefernas position, där de verkar i en till viss del politisk sfär, trots att de är opolitiska tjänstepersoner. Perspektivet med det situerade agentskapet gör bibliotekschefsrollen synlig, där både ramar och frihet ryms. Bibliotekschefsrollen innebär både att driva frågor och att vara den som implementerar politiska beslut.

7. Diskussion och slutsatser

I detta kapitel följer en avslutande diskussion om studiens resultat och analys utifrån tidigare forskning. Studiens frågeställningar och slutsatser summeras också. Därefter följer ett avsnitt om metodkritik samt förslag på fortsatt forskning.

7.1 Avslutande diskussion

Genom att intervjua bibliotekschefer från olika kommuner i Sverige har vi undersökt hur de upplever och värderar relationen till de lokala politikerna. Vi har undersökt deras upplevelse av relationen vad gäller samarbete, påverkan och inblandning. Svaren har analyserats utifrån teorin om den inre konversationen och situerat agentskap.

Med utgångspunkt i våra frågeställningar kan vi dra slutsatser av både intervjuerna som sådana och av vår analys av dem. Syftet med vår uppsats var att med hjälp av Archers teori om den inre konversationen undersöka, analysera och förstå hur bibliotekschefer upplever och värderar politikernas inblandning i bibliotekets verksamhet.

Tidigare forskning om bibliotek och politik har fokuserat på bibliotekets demokratiska roll, ur olika aspekter. I vår litteraturgenomgång tog vi bland annat upp Pilerot och Lindberg (2018) som har undersökt hur bibliotek används av nyanlända för att komma in i det svenska samhället och vi nämnde även Koizumi och Larsens (2022) studie kring hur bibliotek har utvecklats i Norden. Dessutom kan man se hur bibliotek fungerar som en öppen, publik plats (Appleton & Hall, 2022). Från ett svenskt, och nordiskt perspektiv, är det naturligt att forskningen har fokuserat på detta, menar vi. Sverige har haft en stark utveckling av det offentliga, inklusive bibliotek, under 1900-talet: ökat välstånd för stora grupper i samhället, livskraftig demokrati med högt valdeltagande, och ett socialt skyddsnät.

Vår studie knyter som sagt an till mycket av denna tidigare forskning, då det även i vår studie framkommer att demokrati och bibliotek är tätt sammanlänkade. Våra informanter är tydliga på den punkten. Att tolka bibliotekslagen, att utforma och gå i linje med beslutade biblioteksplaner och ha dialogen med politiken samtidigt som biblioteksverksamheten utmärks av självständighet, allt detta är utmärkande för en nära relation mellan demokratin och biblioteken. Dessutom är yttrandefrihet och en mångfald av kulturella uttryck även de framträdande i ett demokratiskt samhälle. Vår studie gör tydligt att bibliotekschefer ser vikten av att försvara dessa uttryck.

Vi menar dock att våra resultat i viss mån även går i en annan riktning, där biblioteket och en del av deras verksamhet ifrågasätts av kommunpolitikerna. Biblioteket har historiskt varit en del av ett samhälle med en väl utbyggd offentlig sektor. Grunden för biblioteket har varit en generös syn på öppenhet, där exempelvis bokutlåning och annan biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för alla, men detta utmanas allt mer. Det är erfarenheten av omtvistade sagostunder och annan programverksamhet ett exempel på. Det här är en utveckling som oroar bibliotekscheferna som vi har intervjuat, även om inte alla har personlig erfarenhet av det. Michniks studie (2015) slog fast att bibliotekschefer uppfattar kommunpolitikernas intresse på en

mängd olika sätt, allt från en mycket uppskattad verksamhet till att bibliotek ses som ett svart hål där pengar försvinner. Vår uppsats visar snarare en starkt positiv grundinställning, även om våra informanter som sagt ifrågasätter hur djup kunskap kommunpolitikerna har om bibliotekets verksamhet. Är det bara en fin lokal, där man kan läsa i tystnad, undrar några av dem retoriskt.

I Carlsson, Hanell & Hanssons (2022) studie framkommer det att relationen mellan bibliotekschefer och kommunpoliker är god, men att det även finns spänningar och oro bland bibliotekschefer. De har studerat sydsverige, där SD länge har varit starka, vilket möjligtvis påverkar studiens resultat. Vår uppsats pekar på att sådana här frågor nu också börjar bli aktuella i resten av landet. Dessutom visar vår studie att många bibliotekschefer har tagit intryck av debatten kring händelserna i Sölvesborg och har funderat på frågorna som har aktualiserats genom den. De upplever, med rätta eller ej, att deras verksamhet kan vara näst på tur. De känner sig manade att reflektera över en ny politisk verklighet, där biblioteksfrågor är högst aktuella. Rollen som bibliotekschef är inte alls så skyddad som man kan tro, som Charlie uttryckte det, och möjligtvis kommer den att bli ännu mer utsatt framöver.

7.2 Sammanfattande slutsatser

Vår första frågeställning handlar om hur bibliotekschefer beskriver/värderar relationen till politikerna. I vår studie framkommer att bibliotekscheferna i stort anser sig ha en god relation till ansvariga politiker. Det finns dock en del situationer där det uppstår meningsskiljaktigheter och bibliotekscheferna behöver ofta reflektera över hur man gör för att relationen ska bli så bra som möjligt. Bibliotekscheferna funderar också aktivt på hur de vill att relationen ska vara och på sin egen roll i den. Det är tydligt att de vill att relationen ska präglas av professionalitet och formalitet, men det framkommer att detta ibland är svårt att upprätthålla. Framförallt gäller det i mindre kommuner eller när politikerna är nya i sina roller. När problematiska situationer mellan bibliotek och politik uppstår handlar det ofta om några specifika frågor, såsom arbetet med mångspråk, nationella minoriteter och HBTQ-gruppen eller om bibliotekets öppettider.

Vår andra fråga handlar om hur man kan se på bibliotekschefernas handlande och reflekterande utifrån teorin om den inre konversationen och situerat agentskap. Vårt resultat visar att våra informanter till stor del använder sig av reflektion som en del av sitt arbete. Det är ett sätt att ta ställning till de många och svåra frågor de ofta ställs inför. Bibliotekscheferna behöver ofta fundera kring vad som är viktigast, vad som kan flyttas ner på prioriteringslistan, och hur man bäst uttrycker sig gentemot politiker. Vårt resultat visar också på att alla bibliotekscheferna går en sorts balansgång mellan olika saker som behöver uppnås. Kommunens och biblioteksverksamhetens målsättningar drar inte alltid åt samma håll och det kan uppstå en viss dragkamp om prioriteringar.

Det är tydligt att det inte finns någon riktig konsensus kring som vad som räknas som en verksamhetsfråga respektive politisk fråga, inte ens för varje enskild chef. Detta är något som de upplever som ett stort problem och som de reflekterar mycket kring. Det framstår som att detta är en ständig fråga i den inre konversationen, och eventuellt en fråga som aldrig får ett riktigt svar. Det är också tydligt för oss att bibliotekschefer och lokalpolitiker kan ha olika syn på vad som är politiska frågor och vad som är verksamhetsfrågor. Utifrån dessa funderingar kan vi alltså dra slutsatsen att gränsen mellan verksamhetsfrågor och politiska frågor ständigt

omdefinieras.

Frågan om vad som ska räknas till verksamhet eller politik är intressant, eftersom ett sätt att se på saken är att det måste vara en tydlig gräns om inte politiker ska hamna i osäkerhet om den egna rollen och gå över sina egna befogenheter. Men kanske finns det en ovisshet i samtiden om hur politiken ska, kan och bör påverka biblioteken, eftersom det historiskt har varit så mycket konsensus kring detta. Dessutom har folkbiblioteken haft en stor legitimitet som de har kunnat stödja sig på. Frågan hur mycket pengar som ska gå till kulturverksamhet har självfallet alltid varit politiskt polariserat till viss del. Dock har karakteriseringen av biblioteks bestånd, uppdrag och programverksamhet som sagt orsakat mer och mer kontrovers på senare år. Biblioteken kan hypotetiskt få en ännu mer framskjuten plats i det politiska samtalet. Vi har i denna studie presenterat ett nytt empiriskt material som är öppet för andra att undersöka vidare om de så skulle önska. Dessutom menar vi att vårt val av Margaret Archer som både teoretisk utgångspunkt och som analysmetod är ett nytt perspektiv inom Biblioteks- och Informationsvetenskap.

7.3 Metodkritik

Kvalitativ metod beskylls ibland för att vara flummig och vara icke-generaliserbar. I vår uppsats ville vi undersöka bibliotekscheferns upplevelser av politikernas inblandning i verksamheten, och då menar vi att kvalitativa intervjuer har varit en lämplig metod. För oss är det primära just våra specifika informanternas utsagor, och vi har inget krav på att dessa skulle vara sanna i någon slags objektiv bemärkelse eller stämma överens med andra bibliotekscheferns tankar och känslor. Vi eftersträvar ett utsnitt av verkligheten. Vi har inte försökt styrka bibliotekschefernas utsagor, utan har intresserat oss för vad de har berättat om sina upplevelser, tankar och känslor. Vi är medvetna om att en annan sorts tematisering av transkriberingarna eller en annorlunda analysmetod hade kunnat gett ett annat resultat. Vi tror att diskursanalys hade varit ett annat intressant angreppssätt på vårt empiriska material, eftersom man hade kunnat undersöka informanternas språkliga utsagor kopplat till samhällsliga fenomen som armlängds avstånd. Frågorna som ligger till grund för vår undersökning debatteras ofta i media, men bibliotekariekåren kommer sällan till tals. Därför hade det varit givande att undersöka hur bibliotekschefer pratar om dessa frågor.

Vi menar att teorin om den inre konversationen och det situerade agentskapet tillför en ny och givande blick på hur bibliotekschefer ser på relationen till lokala politiker. Dessa teorier öppnar upp för att analysera deras agerande på ett sätt som inte har gjorts tidigare. Vi kunde med hjälp av dem analysera hur bibliotekscheferna växlar mellan sin egen agens och att hålla sig till strukturen. Dessutom kunde vi få syn på hur de använder sig av reflektion och övervägande i sin yrkesutövning.

7.4 Förslag på vidare forskning

Vi har djupanalyserat fyra av de sju bibliotekschefer som vi har intervjuat, om relationen till kommunpolitiker. I en studie med mer tid och utrymme hade det varit intressant att också genomföra en enkätstudie, så att man på så vis kunde samla in data från många fler informanter. En annan väg att gå skulle vara att intervjua kommunpolitiker om hur de ser på samarbetet med bibliotekscheferna. Båda dessa skulle också kunna jämföras med exempelvis våra nordiska grannländer, något som ofta har gjorts inom BoI-forskning. En annan möjlig studie vore att intervjua eller skicka ut en enkät till folkbibliotekarier för att fråga hur de upplever att politiken engagerar sig i biblioteken. Vi tycker också att det hade varit väldigt intressant att göra uppföljande intervjuer om några år, för att se om svaren skulle vara desamma eller ha ändrats.

Säkerligen kommer detta forskningsområde bli mer och mer aktuellt. Bibliotekslagen är förvisso en ramlag, men den påverkar i allra högsta grad hur kommunala bibliotek satsar på allt från sagostunder på arabiska och nationella minoriteter till annan programverksamhet. Denna verksamhet utmanas, på grund av det växande stödet för högnationalistiska partier. Huruvida sagostunder och författarbesök ställs in eller inte blir en fråga både för samhället och för ämnet Biblioteks- och Informationsvetenskap. Vi ser gärna att det forskas vidare på detta.

Käll- och litteraturförteckning

Textmaterial

Audunson, R (2005) How do politicians and decision-makers view public libraries? The case of Norway, *IFLA Journal*, 31(2), s. 174-182.

Appleton, L. & Hall, H. (2022), The public library as public sphere: a longitudinal analysis, *Journal of Documentation*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
<https://doi-org.till.biblextern.sh.se/10.1108/JD-02-2022-0031>

Archer, M (2000) *Being Human: The Problem of Agency*. Cambridge: Cambridge University Press

Archer, M (2003) *Structure, Agency and the Internal Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bevir, M & Rhodes, R.A.W, (2006) Interpretive approach to British government. *British politics*, 1 (1), s. 84-112.

Bevir, M., Rhodes, R.A.W. and Weller, P. (2003) Traditions of governance: interpreting the changing role of the public sector, *Public Administration*, 81(1), s. 1–17.
doi:10.1111/1467-9299.00334.

Bhaskar, R (2011) *Reclaiming reality. A critical introduction to contemporary philosophy*. London: Routledge.

Biblioteksbladet (2018) Två läger i privatiseringsfrågan.
<https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/folkbibliotek/tva-lager-i-privatiseringsfragan/> [hämtad 2022-12-20]

Brorström, S., & Norbäck, M. (2020). Keeping politicians at arm's length': how managers in a collaborative organization deal with the administration–politics interface, *International Review of Administrative Sciences*, 86(4), s. 657–672.
<https://doi-org.till.biblextern.sh.se/10.1177/0020852318822090>

Bryman, A (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Byrne, A (2018). Democracy and libraries: symbol or symbioses? *Library management*, Bradford 39(5), s. 284-294. DOI:10.1108/LM-09-2017-0088

Carlsson, H, Hanell, F, & Hansson, J (2022). ”Det känns som att jag bara sitter och väntar på att det ska explodera” - politisk påverkan på de kommunala folkbibliotekens verksamhet i sex

sydsvenska regioner . *Nordic Journal of Library and Information Studies*, 3(1), s. 26–43.
<https://doi.org/10.7146/njlis.v3i1.131852>

DIK (2022) “Vi vet ju hur det blev i Sölvesborg” DIK-medlemmar om sin oro för framtiden.
https://assets.ctfassets.net/vkygthqfrquy/6KYMO7Uex3jvZKbRMbtmwz/70c869526b028d4ddccd26cc2c09e9a9/RAPPORT-Offentligansta__llda.pdf

Eriksson, T. (2022) Sölvesborg var en föraning om det som kommer nu. *Biblioteksbladet*, 12 september.
<https://www.biblioteksbladet.se/ideer/kommentar/solvesborg-var-en-foraning-om-det-som-kommer-nu/> [hämtad 2022-09-15]

Feuk, M (2021) *Det (o)politiska biblioteket: En diskursanalytisk studie av bibliotekarien som tjänsteman i ett politiskt landskap*. Kandidatuppsats, Högskolan i Borås. Borås: Högskolan i Borås.

Frostling-Henningsson, M (2017) *Kvalitativa metoder – introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning*. Lund: Studentlitteratur.

Guwallius, K. (2022) Politiken fortsätter att förskräcka. *Biblioteksbladet*, 19 augusti.
<https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/politik/politiken-fortsatter-att-forskracka/> [hämtad 2022-09-15]

Hay, C (2011) Interpreting Interpretivism Interpreting Interpretations: The new hermeneutics of public administration. *Public Administration*. 89(1) s. 167-182,
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2011.01907.x>

Kibbee, J. (2003) Aux Armes Citoyens! Confronting the Extreme Right in French Public Libraries. *Libri*, 53(4), s. 227-236. <https://doi-org.till.biblextern.sh.se/10.1515/LIBR.2003.227>

Kjelldén, J. (2022). SD vill stoppa sagostund med drag queens: ”Farligt”. *Expressen*, 4 november.
<https://www.expressen.se/nyheter/svaret-efter-sds-kritik-mot--sagostund-med-drag-queens/> [hämtad 2022-12-07]

Koizumi, M., & Larsen, H. (2022). Democratic librarianship in the Nordic model. *Journal of Librarianship and Information Science*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/09610006211069673>

Kåring Wagman, A. (2008) Kommunala beslutsfattare om bibliotek,
<https://www.biblioteksforeningen.se/rapporter/kommunala-beslutsfattare-om-bibliotek/> [hämtad 2022-11-16]

Lindkvist, H (2019). SD i Sölvesborg: Begränsa bibliotekens böcker på andra modersmål. *Dagens Nyheter*, 29 maj.

<https://www.dn.se/kultur-noje/sd-i-solvesborg-begransa-bibliotekens-bocker-pa-andra-modersmal/> [hämtad 2022-12-13]

Lindsköld, L. (2015). Contradicting cultural policy: A comparative study of the cultural policy of the Scandinavian radical right. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, 18(1), s. 8–26.
<https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2015-01-02>

Michnik, K. (2015), "Public library managers' descriptions of political attention", *Library Management*, 36(8), s. 673-684.

Nationalencyklopedin, bibliotek.

<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bibliotek> [hämtad 2022-12-12]

Nationalencyklopedin, huvudman.

[http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/huvudman-\(forvr\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/huvudman-(forvr)) [hämtad 2023-01-04]

PEN America (2022) *Banned in the USA: The Growing Movement to Censor Books in Schools*.
<https://pen.org/report/banned-usa-growing-movement-to-censor-books-in-schools/> [hämtad 2022-11-14]

Pilerot, O. & Lindberg, J. (2018). '*Sen går jag hem när det stänger*': en studie av nyanländas biblioteksanvändning. Uppsala: Länsbibliotek Uppsala.

Rivano Eckerdal, J. & Carlsson, H. (2018). *Styrdokumentet i vardagen -en undersökning av kulturpolitiska styrdokumentens strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner*, Lund: Lunds universitet.

Rivano Eckerdal, J. (2017). Libraries, democracy, information literacy, and citizenship: An agonistic reading of central library and information studies' concepts. *Journal of Documentation*, 73(5), s. 1010-1033. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2016-0152>

Rydgren, J. & Van Der Meiden, S. (2019). The radical right and the end of Swedish exceptionalism, *European political science*, 18(3), s. 439-455. DOI: 10.1057/s41304-018-0159-6

Svensson, P (2018) *Cross-Sector Strategists. Dedicated Bureaucrats in Local Government Administration*. Diss., Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.

Svensson, P. (2022). Situerat agenskap. I: Alamaa, L & Melander, S & Stubbergaard, Y (red.) *Perspektiv på offentlig förvaltning-teori i praktiken*. Lund: Studentlitteratur, s. 127-141.

Stigfur, S (2022) Ministern om bibliotekariernas Tidökritik: "Undantag ska utredas närmare". *MagasinK*, 28 oktober.

<https://magasink.se/2022/10/ministern-om-bibliotekariernas-tidokritik-undantag-ska-utredas-na-rmare/> [hämtad 2022-12-13]

Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige (2022). PDF-dokument. [hämtad 2022-12-14]

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Lagar

SFS nr: 2013:801: Bibliotekslag

Empiriskt material/ Insamlade data

Intervju via Zoom video communications med Alex: 1 timme, 14 minuter

Intervju via Zoom video communications med Billie: 1 timme

Intervju via Zoom video communications med Charlie: 40 minuter

Intervju via Zoom video communications med Dylan: 37 minuter

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Vad har du att säga om politisk inverkan/politikers inverkan på biblioteket?

Kan du beskriva hur samarbetet mellan bibliotek och politiker ser ut i kommunen?

Hur ser beslutskedjorna ut?

Hur ser samverkansformerna ut?

Hur ser formerna ut för möten mellan dig som bibliotekschef och politikerna, ses ni på biblioteket eller kommunhuset och har det betydelse var ni ses?

Påverkas biblioteket i vardagen av politiska beslut? Om ja, hur?

Har det hänt att det blev problem eller konflikt mellan biblioteket och politiska beslut?

Hur gör ni om politikerna är missnöjda med något?

Har ni några strategier i förhållande till politikerna, för att hantera eventuella konflikter?

Vad är lätt och vad är svårt i relationen till politikerna?

Kan du säga något om när det blir maktskiften i kommunen, blir det någon skillnad för biblioteken? I så fall på vilket sätt?

Har du varit med om nån gång då politiker velat detaljstyra bibliotek?

Kan du se nån skillnad mellan partier i hur de ser på biblioteket och hur de vill samarbeta?

Finns det en praxis med principen om “armlängds avstånd” mellan kommunpolitiken och arbetet på kommunens bibliotek?

Om du jobbat i andra kommuner: kan du se någon skillnad i relationen bibliotek-kommunpolitiken? På vilket sätt?

Påverkar rikspolitiken ert arbete på något sätt, i så fall hur?

Kan du se någon skillnad över tid i hur relationen bibliotek/politiker har utvecklats?

Vilket värde eller vilket intresse känner du att politikerna riktar mot biblioteket?

Händer det att politiska principer om t.ex demokrati och yttrandefrihet kommer in i relationen mellan dig som bibliotekschef och politikerna?

Hur mycket av din arbetstid lägger du på arbetet med politiker/politik, jämfört med bibliotekets anställda/det dagliga arbetet på biblioteket?

Känns bibliotekslagen relevant i planering och kommunikation med politikerna?

Är det något du vill lägga till?

Bakgrundsfrågor:

Ålder, kön, position, antal år i yrket